NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXX. ÉVFOLYAM. 1909. DECEMBER. X. FÜZET.

A CSELÉDKÉRDÉSRŐL.*

Hölgyeim és Uraim! A cselédkérdésről óhajtván szólani, engedjék meg, hogy röviden jelezzem annak szövetségünkkel való kapcsolatát.

Már évek sora óta széleskörű és áldásos tevékenységet fejt ki a katholikus nővédő egyesület. Ennek elnöke, gróf Pálffy Pálné, nagynéném vetette meg szövetségünk alapját, abból a célból, hogy ez a nővédő-egyesület feladatainak különösen egyikét: a háziasszonyok és cselédosztály helyzetének, valamint egymáshoz való viszonyának javítását fokozottabb és behatóbb gonddal ápolhassa.

Engem abban a megtiszteltetésben részesítettek, hogy Pálffy grófné ajánlatára megválasztottak a katholikus háziasszonyok szövetségének elnöknőjévé. Az elnökséget Várady Árpád püspök úr, az alelnökséget pedig Dr. Szegedy-Maszák Aladárné úrnő voltak szívesek elvállalni.

A katholikus háziasszonyok szövetsége ekként egy külön alapszabályokkal bíró, külön intézmény, mely kapcsolatban maradt a nővédő-egyesülettel, mint testvéregyesülettel, elfogadván annak egyházi felügyelőségét. Eme összefüggés fenntartása, valamint céljaik közeli rokonsága folytán válik lehetővé, hogy eme két szervezet egymást támogassa ama törekvésében, hogy a keresztény alapon való szociális haladás útjának kiépítésében minél többen teljesíthessék kötelességüket a társadalommal szemben.

* A Kath. Háziasszonyok Szövetségében tartott előadás. *Szerk.*

Mert mint Le Play-nek, a kiváló szociologusnak egyik tanítványa oly helyesen és szépen mondja, mindenkinek vannak szociális kötelességei, és mindenkinek, szegénynek, gazdagnak egyaránt van alkalma is, hogy ezeket a kötelességeket gyakorolja, ámbár kétségtelen, hogy ezek leginkább kötelezők azokra, akiket a sors akár szellemi, akár anyagi, akár társadalmi előnyökben részesített. Privilegiumok ezek, melyeket szociális munkával kell megváltani és rosszabb sorsban lévő társainkkal szemben azáltal megbocsáttatni, hogy ezekből az előnyökből nekik is juttatunk. A szegények gyűlölete néha csak felelet, a nyomor felelete a felsőbb osztályok közömbösségére. A szenvedő egoizmus sokszor csak visszhangja az élvező egoizmusnak. Az előbbi talán megbocsáthatóbb.

Sok ember pénzzel gondolja leróhatni szociális kötelességeit, pedig pénzzel egyedül csak kiélesítjük az osztályok közötti különbséget és sokszor csak sértünk, megalázunk. Nemcsak az erszényünket kell kitárni, de szívünket is, könyöradományokkal együtt szeretetet is kell osztogatnunk.

Egy egész programm van ebben a néhány sorban, melyből a szeretet, türelem és megértés isteni mesterének tanítása visszhangzik felénk, most, két évezred mulva. Kövessük ennek a tanításnak szellemét, kivevén részünket a munkából azon a téren, amelyen a helyzet javítása leginkább függ tőlünk, háziasszonyoktól. Ez pedig a cselédkérdés.

Társadalmi viszonyaink minden megfigyelője kénytelen szinte véleménykülönbség nélkül megállapítani azt a tényt, hogy a háziasszonyok és a cselédek közötti viszony különösen a városi háztartásokban az utóbbi évtizedekben rohamosan és egyre romlik, és az úgynevezett cselédkérdés társadalmi kérdéseink egyik legégetőbbjévé vált.

Olyan háziasszonyt, aki hosszabb időn át elmondhatja, hogy meg van elégedve cselédjével, szinte csodaképen emlegetnek egymás között ismerősei és megegyeznek abban, hogy vagy neki, vagy cselédjének rendkívüli tulajdonságai, vagy igen szerencsés körülmények, meg esetleg a háziasszony nagyfokú elnézése teszik

ezt az irigyelt állapotot lehetővé. De hát ez elenyészően csekély kivétel.

A háziasszonyok túlnyomó többségénél állandó a panasz, hogy nincs már rendes cseléd és az úgynevezett cselédmizéria veszélyezteti immár a háztartás békéjét és rendjét.

Hogy a cselédek viszont mindenért a háziasszonyokat okolják, azt talán nem is kell külön említenem.

Nézzük már meg most a kérdést közelebbről. Általános a háziasszonyok részéről a panasz, hogy a cseléd bére egyre magasabb lesz, munkája egyre kevesebb. Egyre több lesz az igénye és egyre kevesebb, amit nyújt. Amit ezelőtt a cseléd magától is elvégzett, azt ma követelésre sem teszi meg. Dolgozni pedig részint nem tud, részint nem akar. És végül legszomorúbb az a nem is anyagiakra, hanem erkölcsiekre irányuló panasz, hogy a legtöbb cseléd a legjobb bánásmód mellett is többnyire teljesen idegen marad a házban, ritkán érez a családdal. Szolgálatát csak üzleti szempontból veszi és úrnőjének ritkán igazi segítőtársa, hanem többnyire egy teljesen idegen, sokszor ellenséges indulatú személy.

Viszont a cseléd panaszkodik munkájának túlságos kizsákmányolásáról, hogy kénytelen egész napját sokszor nehéz munkában eltölteni és maga számára az egy vasárnapi kimenőn kívül nincs semmi szabad ideje. Hogy fizetése a mai kor igényeihez és más, órához kötött munkások fizetéséhez képest még mindig elég csekély, hogy teljesen ki van szolgáltatva gazdái tetszés szerinti bánásmódjának és hogy emellett sem betegség, sem munkaképtelenség esetére nincsen sorsa biztosítva.

Tény az, hogy a gyári munkások, ipar és kereskedelmi alkalmazottak a cselédekkel szemben előnyben vannak, mert ők a végzett munkáért gyors, kézzelfogható hasznot látnak. Továbbá meghatározott munkakörük van és a munkaszünet idejét tetszés szerint élvezhetik. Ezeken kívül részükre több állami, valamint magánjóléti intézmény szerveztetett már, míg a cselédosztály érdekében még eddig alig történt valami. Ők rá vannak utalva gazdáik esetleges jószívűségére, amely természetesen ha

meg van is, csak egyes esetre teszi kedvezőbbé a helyzetet, de nem hat ki az egész osztályra. Szóval, mint látjuk, panasz mind a két részről van és egyiket sem mondhatjuk indokolatlannak. Keressük már most ennek az áldatlan helyzetnek az okait.

A mai szomorú cselédviszonyoknak szerintem sem nem a háziasszonyok zsarnoksága, sem nem a cselédek megbízhatatlansága és rosszasága az oka, hanem a múlt század folyamán nagy mértékben megváltozott politikai és kulturális viszonyok. Valaha a cseléd sorsa hozzá volt kötve urához. Parancsolója volt az, sőt bírája is, de egyúttal legfőbb támasza, gyámolítója bajaiban, eltartója öregségében.

A múlt század hatalmas liberális fellendülése, amely a legnemesebb indulattól eltelve egyenlő jogúvá tette az ország minden lakósát, nagyot változtatott a helyzeten. Lassanként rászoktatta a cselédet, hogy ő a gazdájával egyenjogú szerződő fél, akiknek immár kölcsönösen vannak egymással szemben jogai és kötelességei és ezzel aztán a társadalmi helyzeténél fogva legkevésbbé művelt, legkevésbbé önálló osztályt átadták saját sorsának.

Így vesztette el a cselédség még a gyermekkorában a vezető kezet, anélkül, hogy újat kapott volna helyette. Azóta tétovák lépései. Nem tudja, barátot vagy ellenséget lásson-e gazdájában. Nem egyszer követi azt a kezet, mely romlásba vezeti és küzd az ellen, amely gyámolítani szeretné. Innen a bizalmatlanság gazdáival szemben és a közösség érzésének hiánya a családdal, mely azután természetszerűleg a család részéről is bizalmatlanságra vezet.

A másik főokát a viszony megromlásának a kultura rohamos emelkedésében, különösen a technika vívmányaiban látom, amelyek úgyszólván csakúgy rendelkezésére állanak a cselédnek, mint a gazdájának. A pósta és a sürgönydrót meghozza távol országokból, sőt tengeren-túlról a híreket, a mindig megcsodált külföldi jólétről, sőt meghozza a kivándorlott hozzátartozók csalogató pénzét is. A nagy gőzösök pedig elviszik máshová a szegény népet, ha itt nincs megelégedve sorsával. Már pedig itt nincs megelégedve.

Ezelőtt közmondás volt, hogy mindenütt jó, de legjobb otthon. Ma pedig mást sem hallani, mint hogy mindenütt jobb, mint odahaza. Az ezelőtt többé-kevésbbé helyhez kötött szegény néposztály szinte elkábulva az új szabadságtól, kereste az alkalmat, hogy annak előnyeiben részesüljön. A távolságok megszünése megszüntette a türelmet és alkalmazkodást a cselédség részéről. Ha itt nem jó, menjünk odább.

És végül egyik legfőbb okát az igények általános túlhajtásában, az anyagi képességeken túlmenő életmódban, valamint a látszat hajhászásában látom. Ez pedig meg van úgyszólván különbség nélkül minden társadalmi osztálynál. Azelőtt az életmód mindig bizonyos arányban állott a vagyoni viszonyokkal. Volt akkor is gazdagság és szegénység is. Volt pazarlás is, de nem volt meg az a részint hajlamból, részint társadalmi kényszerből üzött csaknem általános csalás a látszattal, amely ma az embert lépten-nyomon megtéveszti. Nem volt meg az, hogy egész életen át a jómódút játsza, vagy legyen kénytelen játszani az, akit erre vagyoni viszonyai nem képesítenek.

Ezelőtt a módja felett élő embert megvetették. Ma ez szinte elengedhetetlen feltétele az érvényesülésnek. Többnek látszani tudni, mint amik vagyunk, ez ama jelige, amelyre megnyílnak a siker kapui.

Az irreálitás ép úgy meglátszik az urak életmódjában, mint az alsóbb néposztályéban. Ezelőtt egyszerű ruházat mellett az otthonban, a gazdaságban a jólét ezer jele. Ma pedig a fényűzés a viseletben igyekszik kendőzni az otthoni szükség szomorú képét.

Így lesznek a követelmények a háztartáson belül is egyre nagyobbak, a mód kielégítésükre pedig egyre kisebb. A cseléd nem bírja kielégíteni gazdái igényeit, ezek meg a cselédéit. Az okot pedig mindegyik a másikban keresi.

Ime, láttuk, hogy tényleg bajok vannak a cselédkérdés körül. Láttuk azokat a nem mindig felszínen fekvő okokat, amelyek a gazda és cseléd viszonyának megromlására vezettek. Keressük tehát mi háziasszonyok, akiket a kérdés közelebbről érint, azokat az eszközöket, amelyekkel az ismertetett bajok orvosolhatók.

Erre vonatkozólag különböző háziasszonyok különbözőkép vélekednek. Némely háziasszony azt tartja, hogy neki nem kell foglalkozni a kérdéssel általánosságban, mert hisz ő jól bánik cselédjeivel. Sehol sincsen cselédnek oly jó dolga, mint nála. Ezzel aztán eleget tesznek lelkiismeretöknek. Nem vonom kétségbe, hogy sok ilyen jószívű hölgy van, sőt tényleg ismerek is ilyeneket nagy számmal, de azzal, hogy egyes háziasszony egyes cseléddel jól bánik, azt bajában segíti, azzal még nincs megoldva a cselédkérdés; mert ha egyes háziasszony cselédjét betegségében ápolja, esetleg öreg szüleit támogatja, gyermekeit neveli, az csak karitative cselekszik, ami nincs mindenkinek módjában. Ennek erkölcsi értékét nem akarom kétségbe vonni, de nem szabad ezt egyjelentőségűnek venni a szociális működéssel, amelytől sokban különbözik. Mert húzzunk csak párhuzamot a karitativ és szociális tevékenység között.

Először is azt látjuk, hogy a karitativ működés egyes esetekben segít és bölcsessége abban áll, hogy individualizál, mint az ügyes orvos. A szociális működés azonban, mint neve is mutatja, egy egész osztály érdekeit szolgálja, szóval már működési területükre nézve különböznek.

Míg a karitas egyéneket vagy legfeljebb családokat ment meg, addig a szociális munka egy egész osztály segítésére törekszik.

A karitas továbbá akkor nyújt segítőkezet, mikor a betegség fellépett, a nyomor már beköszöntött, bekötözi a sebeket, segít elviselni a következményeket.

A szocziális munka ellenben már előre védekezőleg igyekszik eljárni, meg akarja akadályozni, hogy szükség és nyomor terjedjen és segít elhárítani már azon körülményeket, melyek egy osztály speciális bajait okozzák.

A vallás szempontjából mind a két működési iránynak azonos az indító oka, sőt a célja is. Az indító oka a felebaráti szeretet, vagy amint a szociologia szereti nevezni, az altruizmus, mely szinte csak kiegészítése, kifolyása az Istenhez való szeretetnek mint legelső és legfőbb parancsnak. Célja pedig mind-

kettőnek az, hogy az emberiség bajain segítsen. Sőt még tovább menve azt sem lehet elvitatni, hogy eszközeikben is közel járnak egymáshoz, mivel célját mindegyik jó cselekedetek végrehajtásával igyekszik elérni. Ámde már eltávolódnak egymástól emez eszközök alkalmazási módjában.

A karitás ugyanis ennél abból indul ki, hogy jótékonyságot gyakorolni öncél, mert embertársainkat szeretve és gyámolítva, Isten iránt való szeretetünket tanusítjuk és teremtőnk iránt való hálánkat rójuk le.

A karitás éppen ennélfogva nem okoskodik, nem mérlegel, hanem cselekszik, lévén előtte a jó szándék a fő.

Ama másik tevékenység azonban, melyet szociális működésnek szoktunk nevezni, abból indul ki, hogy az emberiségnek kötelessége olyan intézményeket létesíteni, melyekkel az emberi nyomornak elejét lehet venni, illetve, hogy az emberiség szenvedő, önhibáján kívül nélkülöző részének joga van tehetős és erre képes embertársaitól ilyen intézmények létesítését követelni.

Ha valaki jót cselekszik, attól az erkölcsi érzéstől vezetteti magát, hogy felebarátain tehetségéhez képest segíteni mindenkinek egyik legelső keresztényi, sőt általános emberi kötelessége.

De ha benne él ez a kötelességérzés a világ naposabb oldalán élő emberekben, a viszonylag tehetősebbekben, úgy meg kell lennie viszont a nélkülözők, a szenvedők szivében is annak a talán szavakba sem öntött, sőt gondolattá sem érlelt érzésnek, hogy a segítséget, a gyámolítást várni boldogabb, erősebb embertársaiktól az ő joguk.

Végeredményben tehát azt látjuk, hogy úgy a karitás, mint a szocziális tevékenység az isteni és felebaráti szeretetből indítva, embertársai érdekében jó cselekedetet művel, de míg az előbbi emberi gyarlóságból gyakran hajlik arra, hogy úgy tüntesse azt fel, mint áldozatot, addig az utóbbi sokkal őszintébben és szerényebben, de egyuttal igazabban állítja oda saját cselekedetét és nem vindikál magának több érdemet, mint a kötelesség teljesítését.

Nem érzem magamat hivatottnak a karitás és szociális működés közötti párhuzamban azoknak etikai értékét mérlegre helyezni, mert azt tartom, hogy az emberi cselekedetek objektiv erkölcsi bírálata csak az Ur Istent illeti. De azt igenis állítom, hogy intézményekkel többet lehet elérni az emberiség javára, mint szórványos, rendszertelen és gyakran csak benyomásokból kiinduló jótékonysággal.

Ha az emberek tényleg mind kivétel nélkül úgy gyakorolnák a karitást, ahogy ezt Krisztus Urunk értette, ha az egész emberiséget áthatná a felebarátai iránt való Krisztusi szeretet, akkor azt hiszem nem lenne szociális kérdés. De hát van. Számolnunk kell vele és azért azon kell lennünk, hogy a karitast amely igy szórványosan nem képes orvosolni az emberiség összes bajait, a lehetőségig szociális tevékenységgel pótoljuk.

Hisz ha ezt tesszük is, akkor is fog még mindig elég tere maradni a karitásnak.

Az itt kifejtettek alapján, azt hiszem, elég tisztán áll előttünk az a tény, hogy mivel a cselédkérdés is a társadalom egy egész osztályára vonatkozik, sőt kihatásában talán annak valamennyi osztályát érinti, mivel továbbá, ha valahol, úgy ennél bír különös fontossággal a præventio és intézményes gondoskodás, ennek a nagyfontosságú kérdésnek megoldásához nem elég egyesek caritativ ténykedése, hanem ahhoz erős, céltudatos, szociális működés kell.

Ennek az útját egyengeti és ennek a megvalósítását óhajtja szövetségünk, midőn a kérdés megoldása céljából a háziasszonyokat országszerte, a fővárosban és vidéken egyaránt egyesületekbe igyekszik tömöríteni. Ezeknek részletesebb feladata azután a helyi viszonyokat tanulmányozni és azokhoz képest, cselédotthonokat létesíteni, a cselédképzést és elhelyezést szervezni. Ez egyuttal alkalmat ad több más, a háztartás érdekeit érintő, hézagpótló intézkedésre, mint pl. a háztartási ismereteknek úgy elméleti, mint gyakorlati terjesztése, a helynélküli cselédek foglalkoztatása. Az állandó érintkezést a szövetség és az egyesület tagjai között annak lapja tartja fenn.

Szövetségünk eme munkájában mindnyájan részt vehetünk egyaránt. Ne keveselje senki a saját erejét, mert éppen az egyesek készségében rejlik az egész mozgalom ereje. Ebben a szellemben vezetve háztartását és nevelve gyermekeit, bármely háziasszony már saját kis otthonában hozzájárulhat törekvéseink megvalósításához.

Nem kell talán hosszasan fejtegetnem, hogy szövetségünk támogatásával mily nagy mértékben járulunk hozzá éppen a családvédelemhez, mivel erkölcsileg erős, vallásos, kötelességérző, házias cselédség nevelése elsősorban éppen ennek érdeke.

Az összes társulások közt kétségkívül a család a legrégibb, a legerősebb és a legszebb. A többieket az érdek hatja át, ezt az érzés. Ez az, amely a társadalom elmúló alkotórészeit ujakkal pótolja, amely valósággal örökéletnek örvend és véges láncszemekből a generációk végtelen láncát fűzi századokon át.

A társadalom igazi molekulája nem az egyén, hanem a család. Egy ország felvirágzása vagy hanyatlása, szorosan hozzá van fűzve ama családok integritásához, vagy bomló erkölcséhez, amelyek alkotják. Erőseknek kell lenni emezeknek, hogy amaz erős lehessen.

A család szempontja az, amelyből az eseményeket és intézményeket tekintenie kell annak, aki azok értékét helyesen akarja mérlegelni. Jó mindaz, ami ezt erősíti és rossz az, ami ennek gyöngítésére vezet.

Hölgyeim és Uraim! Az utóbbi korszakok társadalmi forrongásai és új alakulatai sok helyütt meggyöngítették a családi otthon épületét, a cselédkérdés egyike azoknak a kérdéseknek, amelyeknek helyes megoldásán dolgozva, mindegyikünk vihet egy-egy követ, hogy megerősítse vele a keresztény családi élet védőbástyájának, az otthonnak falát.

Fóth. *Gróf Károlyi Lászlóné.*

DAMJANICH JÁNOSNÉ EMLÉKEZETE.*

Tisztelt hallgatóim! Egyesületünk elnöksége szíves felhívásának teszek eleget, midőn ez alkalommal Damjanich Jánosnéról emlékezem meg, a dicső vértanú özvegyéről, kinek homlokára már ifjú korában glóriát vont a szenvedés, ki szomorú korok élő szemrehányásaként itt élt közöttünk az «emberi élet legvégső határáig» s kit csak nemrégen kisértünk el — 90 éves korában — mély gyásszal és mély tisztelettel utolsó útjára.

Damjanich Jánosnéról akarok megemlékezni, kinek életében a nemes asszonyi életnek gyönyörű szép példája áll előttünk; fel akarom emlékezetünkben idézni az ő eszményi alakját, nemcsak azért, hogy ezzel hódolatomat fejezzem ki az ő kiváló egyénisége iránt; de azért is, hogy az őreá való emlékezésben mindnyájan vigasztalásra és lelki felemelkedésre találjunk.

Mindnyájan érezzük, hogy ebben a rohanva-rohanó sáros világban, melyben annyi megpróbáltatásban, annyi keserű tapasztalásban van mindnyájunknak részünk, ép oly szükségünk van az ember erkölcsi erejében, a *saját erkölcsi erőnkben* való hitre, mint az isteni gondviselés iránt való bizodalomra. De amily kétségtelen, hogy az ember erkölcsi erejébe vetett hitet csak nagy jellemek nemes példájából meríthetjük, ép oly bizonyos, hogy ezekre a felemelő példákra és az abból merített élő hitre épen nekünk, asszonyoknak van leginkább szükségünk, kiket az élet kicsinyes, de folyton ható küzdelmei könnyen elcsüggesztenek, megőrölnek

A magyar történet sok kitünő magyar asszony nevét jegyezte fel, kik hősiességük és hazaszeretetük, okosságuk és jóságuk

* A «Művészet és Művelődés Magyar Nők Köré»-ben deczember 14-én tartott előadás.

miatt időtlen időkig eszményképei lesznek az eljövendő nemzedékeknek is épúgy, mint ahogy ma nekünk tiszteletünknek és hódolatunknak méltó tárgyai. Elég csupán Zrinyi Ilona, Lorántffy Zsuzsanna, és Erzsébet királyné nevét említenem. De ezeket a királyi asszonyokat az idők nagy távolsága és életviszonyaik különbözősége annyira elválasztja mitőlünk, hogy törekvéseikben nem követhetjük, csupán hódolatunkkal érhetjük el őket.

Damjanich Jánosné, az ő munkás életének egyszerű, külső körülményeit tekintve, nem áll olyan elérhetetlen magasságban fölöttünk. Elgyötört, megtört, szenvedéstől lesújtott szegény asszony volt ő, kit a lelkében élő nagy *haza-* és *emberszeretet* hívott el nemes, asszonyi munkára és emelt fel csaknem belátlhatatlan magaslatra. Ő reá vetve tekintetünket, a legsúlyosabb megpróbáltatások idején sem érezhetjük életünket céltalannak; mert az ő példája megtanít arra, hogy a magunkra nézve már értéktelen életet is hogyan hasznosíthatjuk embertársaink javára s hogy minden életörömünket elvesztve is, hogyan találhatunk boldogságra mások örömének, mások boldogságának és boldogulásának elősegítésében.

Damjanich Jánosné úgy él mindnyájunk emlékezetében, mint hajlott korú matróna, mint mártírhalált halt férjének sírig gyászoló hitvese, ki *soha* sem «dobta el az özvegyi fátyolt»: csak a gyász kultuszának élt, s az életörömökről való teljes lemondással és egyéniségének teljes megtagadásával, magát mindig csak a dicső magyar szabadsághős *özvegyének* nevezte.

Damjanich Jánosné valóban egész életén át szívéből gyászolt; de hogy élete azért nem volt nemesebb örömek híjján való, arról az a jóságos, szívigható mosoly tanúskodott, mely arcát mindenkor beragyogta s mellyel ő oly sok fájdalmat enyhített, oly sok szívet megvígasztalt. Csak úgy érthetjük meg e mosolyt igazán, hogyha végigtekintünk Damjanichné egész életén s annak tanulságaiból alkotjuk meg nemes, harmonikus egyéniségének valódi képét, mindnyájunk okulására, gyönyörűségére.

Damjanich Jánosnét még az én, csaknem félszázadra visszamenő emlékezésem is mély gyászban látja, kinek közeledtére

halkabb lett a gyermekajkak beszéde, elhallgatott a dal, elnémult a kacagás. De ha az én emlékezetemet az előttem élő nemzedék emlékezetével megtoldom, ott látom Csernovics Emiliát, a viruló, boldog és vidám gyermeket játszadozni a simándi udvarház szép, árnyas kertjében. Csernovics Emilia 1819 november 16-án, Aradon született ugyan, de első gyermekkorát, különösen az év nyári hónapjait, szüleivel simándi birtokukon töltötte. Későbbi neveltetésének, kiképeztetésének színtere megint Arad. Ezidőben egy hernalsi képzettségű nevelőnő nyitott férjével együtt nevelő-intézetet Aradon, melyben az előkelő és jómódú családok leányai tanultak nyelveket, irodalmat, zenét és kézimunkát. Így volt ez akkor országszerte. A magyar leányok csupán ott részesülhettek magasabb műveltségre vezető oktatásban, ahol valamely kiválóbb képzettségű külföldi nevelőnő letelepedett, intézetet nyitott. Egyebütt teljesen a magánoktatásra voltak utalva.

A mi Emiliánk nagy fogékonyságot tanusított mindazon ismeretek iránt, melyeket a nevelő-intézetben tanítottak; de különösen a zene tanulása töltötte el nagy gyönyörűséggel, mert a lelke gyermekkorától kezdve mindig tele volt dallal, költészettel. Nemcsak gyermekkorában, később is nagy élvezetet talált a zenében; az operából hazatérve, rendesen eljátszotta otthon zongorán az először hallott dalmű szebb részleteit, hogy ezzel annál inkább emlékezetébe vésse azokat. Fiatal leánykorában énekelni is nagyon szeretett s ezért szülei, midőn Emilia a nevelőintézetet 14. életévében elhagyta: nemcsak a nyelvekben és irodalmakban képeztették jeles mesterekkel tovább, hanem a zenében és különösen az éneklésben is. Ezért tartózkodott nevelése befejezése után is sokat Aradon keresztanyjánál, Váradi Török Mártonnénál. Emiliának gyönyörű, szívigható csengésű szopránhangja volt s hogy az éneklésben művészetig vitte, arról tanúskodik az, hogy egyízben Aradon a szinházban nyilvánosan is fellépett, midőn az aradi úri társaság a kórház-alap javára működedvelői előadást rendezett.

Körülrajongott szépsége volt ekkor már az aradi báloknak. Kecsességgel, bájjal teli szép táncában gyönyörködve vette őt

körül a báli közönség ifja, örege s akik őt ebből az időből ismerték, tudták, hogy messzeföldről eljött a fiatalság az aradi bálokra, hogy Csernovics Emiliával egy-egy fordulót táncolhasson s hogy az ő üde szépségének felemelő emlékezetét magával vihesse.

Pedig egyéniségéből teljesen hiányzott a kacérság s a hódolatot szives barátság megnyilatkozásának tekintette s azzal viszonozta is. Nem is lehetett ez másként, mert szívesség és jóság volt az alaptermészete s mert szívét még egészen fiatal korában odaajándékozta a hősök hősének a 61-ik gyalogezred akkori századosának, Damjanich Jánosnak. Szerelmük sokáig reménytelen volt, leginkább Emilia édesanyjának, Bosnyák Teréziának ellenzése miatt. Magyar családok nem szívesen látták abban az időben a katona kérőt s Emilia is évekig várt türelemmel, kitartó hűséggel, míg házasságához édesanyja beleegyezését elnyerhette. (Édesatyját t. i. még gyermekkorában elvesztette.)

1845-ben váltottak jegyet; de a katonaságtól várt házassági engedély késése miatt csak 1847 augusztus 30-án köthettek házasságot. Boldogságukat csakhamar feldúlta a magyar szabadságharc zivatara s házasságukat kettészakitotta az 1849-iki október hatodikán bekövetkezett szörnyű gyásznap.

Minyájan ismerjük a rémes tragédiát és előzményeit; hiszen a magyar történet aranylapra jegyezte fel Damjanich dicsőséges hadvezetését, hősiességét, hazaszeretét, mint ahogy gyászlapot szentelt a dicstelen halálnak, melyet 13-ad magával szenvedett el az aradi golgotán.

Damjanich Jánosnét e szörnyű órában, mikor szeretett hazáját, imádott férjét s örökre elvesztett boldogságát siratta: mély vallásossága tartotta fenn. A búcsú szivettépő órájában megigérte férjének, hogy sorsát «hitének erejével el fogja viselni». Nem olvashatjuk könnyek nélkül Damjanich végső imáját melyet kivégeztetése hajnalán írt «Emiliának vigasztalásul», melyben a mindenség urától erőt kér arra, hogy becstelen halálát *mint férfiu állhassa* ki s kéri a mennyei atyát, hogy *Emiliának adjon erőt sorsának elviselésére.*

És a gondviselés adott erőt Damjanich János özvegyének, hogy méltó maradhasson hős férjéhez. A megnyugvás és vigasztalás azonban csak lassan-lassan szállta meg szívét. Az első években legjobban szeretett volna élve eltemetkezni, a világtól teljesen elzárkózni. Gyászos elzárkózottságából gróf Wenckheim Józsefné ragadta ki, akivel Gyulán tartózkodása idejében sírig tartó barátságot kötött. Ez a hű és gyöngédlelkű barátnője az 50-es évek elején férjével nagyobb külföldi útra indulván rábeszélte Damjanichnét, hogy tartson velük. Huzamosabb időt töltöttek ekkor Franciaországban és Angliában s az ott szerzett érdekes tapasztalatok és az utazás folyamán élvezett gyöngéd barátság felüdítették, meggyógyították a lesújtott fiatal asszony szívét.

Hazatérve, csakhamar úgy érezte, hogy kötelességek várnak rá, elsősorban más hasonló, szerencsétlen sorsú asszonytársának megvígasztalása. Ezért élt éveken át együtt Makón Lahnernével (a 13-ak egyikének özvegyével) és leányával; ezért karolta fel a honvédek özvegyeinek sorsát oly meleg szeretettel; ezért lett a honvédárváknak mindenkorra pártfogója, édes anyja. A makói nagy elvonultságban munkaszeretete váltotta meg, az tette ránézve elviselhetővé az életet. Egyik cselédjétől megtanult fonni s a művészi zene élvezetéhez szokott úrinőnek ez időben a rokka egyhangú pergése ringatta álomba lelkigyötrelmeit. Minden cselekedetét jellemezte, hogy azt a legtökéletesebben végrehajtani törekedett. A fonást is csakhamar oly tökéletességre vitte, hogy a saját kezével font finom lencérnából «Damjanich címerével» gyönyörű damaszt asztalneműeket szövetett. Horgolással is szívesen foglalkozott. Láttam egy paplanbevonásra való horgolt csipketerítőt, melyet ez időben készített s mely a türelmes, kitartó női munkának valóságos csodája.

Makóról azonban már 1857-ben a fővárosba költözött Damjanichné, leginkább azért, mert nem élvezhette Makón az óhajtott nyugalmat s mert nem érezhette ott magát teljes biztonságban. Temérdek házkutatással zaklatták s nem egészen ok

nélkül, mert a bujdosó honvédek gyakran találtak fedele alatt menedéket. De a Pestre költözés közvetlen oka az a szörnyű rémület volt, melyet egy rablóbanda betörése alkalmával a vele együtt lakó édes anyjával és Lahnernéval együtt ki kellett állania. Tudjuk, hogy akkor a magyar Alföldet a Rózsa Sándor bandája milyen rettegésben tartotta. A védtelen nők életét ez alkalommal csak Damjanichné nagy lélekjelenléte és bátorsága mentette meg. Egy elhatározó mozdulattal, hirtelen kiütötte az egyik rabló kezéből a gyertyát, a sötétség védelme alatt a mellékszoba magas földszintes ablakán kiugrott az utcára és fellármázta a szomszédokat.

Nem volt ezóta maradásuk Makón. Damjanichné édesanyjával Pestre költözött tehát s ezzel új munkakört teremtett magának s új szociális kötelességeket vállalt magára.

Mindnyájan tudjuk, hogy a szabadságharc gyászos kimenetele s az utána következő önkényuralom, mily nyomasztó szomorúságba sülyesztette az egész magyar nemzetet, amely zsibbadásából aléltságából a nemzet csak az 50-es évek végén s a hatvanas évek elején kezdett felocsudni. Az életre-ébredés egyik jele volt, hogy az asszonyok az eddig titokban és egyénenként gyakorolt jótékonyságot kezdték egyesült erővel, szélesebb rétegek javára értékesíteni. Damjanichné is megértette a kor szózatát, özv. gróf Batthyányi Lajosnéval az általuk akkor alapított «Magyar Gazdasszonyok Egyesületének élére állott, melynek főfeladatává tette a gondozásukba vett árvaleányok derék magyar asszonyokká való nevelését.

Hogy mennyit áldozott ő maga is az árvák és szegények felsegítésére azt egy rövid megemlékezés keretében alig lehet kifejezésre juttatni. Annyi bizonyos, hogy ámbár szüleitől örökölt vagyonából gondtalanul és úri módon élhetett volna, csak a legszerényebb életmódot engedte meg magának, amije ezen felül volt azt mind feláldozta az emberszeretet oltárán. És feláldozta teljesen az árvaház javára bámulatos munkaerejét. A gyűjtésekkel, persely elhelyezésekkel és agitálással járó temérdek írást, levelezést, elszámolást hosszú évek során át mind

maga végezte, amint maga végezte, intézte az árvaház szervezésével, felszerelésével, igazgatásával járó munkák javarészét is. Boldog isten! hogy tudott és hogy szeretett ez az asszony dolgozni! De ha nagy volt az árvák érdekében végzett munkában, még nagyobb volt abban az igazán anyai szeretetben, mellyel az árvákat keblére ölelte. Ezért az árvaházban az árvák legfőbb jutalma Damjanichné elismerése volt, legfőbb büntetésük az ő szelid, komoly dorgálása; mert minden jó vagy rosz cselekedet az ő legfőbb itélőszéke elé került. Nem tudom mikor fakasztott nagyobb áldást az árvák szivében, akkor-e mikor új ambitióra sarkallta a törekvő gyermekeket, vagy mikor a megjavulás szándékát ébresztette fel a kis bűnbánókban, vagy mikor kis védencei testi és lelki szenvedését szelid vigasztalással enyhítgette, gyógyítgatta: csak azt tudom, hogy mindnyájan rajongó szeretettel vették közül s mindnyájan boldogok voltak, ha szemének egy szives tekintete, kezének egy gyöngéd simítása éreztette velük, hogy nincsenek elhagyatva; hogy sorsukat szerető gyöngédséggel Damjanichné intézi, védelmezi. Nagy egyéniségének jótevő nevelői hatása végig kisérte a gyermekeket az egész életen, mert a jónak fejledező csiráit biztatással, bátorítással megerősitette, életelvekké fejlesztette bennük.

A magam gyermekkorából is emlékszem egy kis történetre, mely az ő nagy nevelői ihletettségét példázza. Simándon történt Csernovits Györgynek, Damjanichné testvérbátyjának házában, hol én édes anyámmal és húgommal, mint nyolc éves gyermek, élveztem a család szives vendégszeretetét. Nekünk gyermekeknek csak a kastély körül elterülő parkban volt szabad játszadoznunk, a gyümölcsösbe lépés tilos volt. Egyszer mégis, mikor sokan voltunk együtt gyermekek — a tömeg mindig bátrabb — bemerészkedtünk a gyümölcsösbe; sőt — mi több — a háziúr nagyobbik fia létrát kerítve, fel is mászott az egyik fára. A létrát én tartottam. «*Nem mondtam, hogy nem szabad a gyümölcsöskertbe jönnötök*», hangzott a háziúr szava hirtelen a hátunk megett; mire a gyermeksereg kővel megdobált verebek módjára szétrebbent. Ketten voltunk a tettenért bűnösök, az egyik a

létra tetején, a másik az alján. A «sarokba-állítás» büntetését mindnyájan elszenvedtük, de az *én ügyem* még Damjanichné itélőszéke elé is került, hisz én «még csak el sem szaladtam». Remegve vártam a szigorú korholást s mennyei megváltás volt rám nézve, hogy ehelyett Damjanichné arcomat megsimogatva így szólt: «Ezért nem esett hát le Diodor a fáról! Lásd, te igazi hős voltál kis leányom; ne is légy soha hűtelen önkényt vállalt kötelességeidhez.»

Ő csakugyan egész életén át hű maradt önkényt vállalt kötelességeihez. Megható példáját látjuk ennek — hűséges közéleti pályája mellett — fivére családjához való viszonyában. Sógornőjének, aki Pesten nyógyulást keresve az ő karjai között halt meg, a halálos ágyán megigérte, hogy gyermekeit, különösen leányait el nem hagyja, sorsuk fölött anyai szeretettel őrködni fog. És valóban nagy szeretettel viseltetett fivére gyermekei iránt egész életében. Közülök a legidősebbet Roxánet 8-éves korától kezdve maga mellett tartotta s a leggyöngédebb figyelemmel, a leggondosabb szeretettel nevelte. Még örökös gyászát is le-letette időnként Roxáné kedvéért, hogy bálokba vigye őt, és megismertesse vele a társasélet örömeit, melyekről a maga részéről teljesen lemondott. Kisebbik húga, Lára iránt talán még odaadóbb gyöngédséggel viseltetett. Ez volt a *gyöngébb* gyermek s egészségének ápolása, gondozása végett még jobban rászorult a szerető gondosságra, mellyel a nemeslelkű gyámanya szive oly bőségesen elárasztotta.

És így lehetett, hogy Damjanichnénak nem volt része soha a gyermektelen asszonyok rideg, örömtelen öregségében; szerető gyermekek, majd unokák, fivére gyermekei és unokái vették körül, akiknek hálás ragaszkodása fényt és örömet árasztott életének alkonyára, melyet nála csak későn és hirtelen váltott fel a sír örökké tartó éjszakája. Életének 86-ik évéig teljes testi és szellemi rugékonysággal bírt s alig érezte szükségét annak, hogy munkásságát korlátozza, hogy érdeklődésének körét szűkebbre szorítsa. De ekkor egy kis gyönge szélütés érte, melyből felgyógyult ugyan annyira, hogy szabadon járhatott-kelhetett, hogy

rokonsága és barátai társaságának örvendhetett s a természet szépségeiben s a zenében, mint annakelőtte gyönyörködni tudott; de bár szeretett árvaháza iránt való érdeklődését is mindvégig megtarlotta, dolgozni érte már nem tudott. Az olvasás és írás terhére esett ezentúl s csupán tollbamondott leveleit írta alá. Eljárt ugyan még néha az egyesületi ülésekre, de résztvevése ott teljesen passiv maradt.

Az emberek iránt való szeretete azonban nem lett kisebb semmivel sem; az a gyöngédség, szívesség és jóság jellemezte az emberekkel való érintkezésben élte utolsó pillanatáig, mely már fiatalkorában is sajátja volt. Magam legutoljára a M. D. E.-nek az Urániában tartott hangversenyén láttam egy évvel ezelőtt. Mikor páholyába léptem, a régi barátságos mosolygással fogadott s én is a régi szeretettel csókoltam meg azt a jóságos kezet, mely hajdan az én életem útját is oly szerető gonddal egyengette, mint annyi más szegény árva gyermekét.

Halála a mult hó 30-ikán hirtelen váratlanul következett be. Még november 26-án, pénteken kikocsizott a viztoronyig a Városligetbe, s örömmel élvezte a gyönyörű őszi verőfényt, mely utoljára ragyogta be az ő hófehér hajától körített homlokát. Délután öt óra tájban még a szokott kedvességével vett búcsút egy felolvasásra induló húgától, Roxanetól, Végh József kuriai bíró feleségétől, kivel egy házban lakott. Egyikőjük sem sejtette, hogy ez a végső búcsúzás volt. Egy óra mulva azonban agyszélhűdés érte ő szeretetreméltó matronát s bár azonnal érkezett orvosi segítség: Damjanichné egy percre sem tért többé eszméletére. A Gondviselés megkímélte attól, hogy lássa halálos ágya körül a szorongó aggodalmas, szenvedő arcokat, s csendes fájdalomnélküli elmulással jutalmazta őt meg, aki életében annyit szenvedett és annyi jót cselekedett.

Nemes harmonikus egyéniségének emléke elevenen él ma még közöttünk s bízvást hiszem, hogy nem is fog az elhalványodni lelkünkből soha. Mert nem csak az anyagnak van a földön örök — bár változó — élete. Az eszmék és eszmények sem múlnak el, nem semmisülnek meg közöttünk soha. Az is-

teni Gondviselés úgy akarta, hogy az előttünk élt nemzedékek eszméi élő, ható, munkáló részeivé legyenek a mi lelki életünknek. Ez eszmék világánál mind fényesebben, mind melegebben ragyog felénk az idők távolából elhúnyt nagyjaink emlékezete s mi mind jobban és jobban megértve őket, példájukból merítünk erőt, bátorságot a csüggedés óráiban, s a lehetetlennek látszó feladatokat is végrehajtjuk, ha reájuk gondolva, megtelik lelkünk hittel és szeretettel.

Az ember, helyesebben a *nő* erkölcsi erejébe vetett hittel és emberszeretettel telik meg a szivünk Damjanichnéra való emlékezés közben is: ezért őrizzük, ápoljuk és áldjuk szívünkben — a mi *nagyasszonyaink* képe mellett Damjanich Jánosné emlékezetét is!

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

A NŐ JELLEME.

Mindenesetre a psichologia egyik legérdekesebb kérdései közé tartozik a női jellem psichológiája. S érdekességében csak nyer, ha mint összehasonlító psichológiai kérdést a férfi-jellem psichológiájával kapcsolatban tárgyaljuk. De a két kérdés egymást annyira kiegészíti, magyarázza, hogy nem is lehetne elkülönítve behatóan tárgyalni.

Mindenekelőtt jegyezzük meg, hogy mikor a női- és férfi-jellemről beszélünk, a természettudományok kifejezése szerint másodlagos nemi jellemvonásokról beszélünk. Már e kifejezés sejteti, hogy mind e jellemvonások bizonyos összefüggésben lesznek a nő, illetve a férfi természetes rendeltetésével. S ezt mindig szem előtt kell tartanunk, mikor a női és férfi-jellemről beszélünk. Ez adja igaz magyarázatát sok eltérő jellemvonásnak.

Érzékletei dolgában a nő határozottan finomabb szervezetet mutat a férfinál. Vegyük főleg a színérzést tekintetbe. Hisz ez rendkívül fejlett, különösen a sokat hímző, kézimunkázó nőknél. De sokkal gyorsabb is az érzékelés folyamata a nőknél; sokkal gyorsabban fogják fel a dolgokat. Viszont emlékezetükből is hamarabb ejtik el. A férfi lassabban, nehezebben érzékel, fog fel, de azután jobban tartja meg emlékezetében. Épp a fenti okokból a nő rabja a pillanatnyi benyomásoknak. Igazi impresszionista a férfival szemben. Épp ezért hamarabb, könnyebben csalódik. Nagyobb mértékben rabja az érzéki illusióknak. Épp ezért hamarabb, könnyebben félrevezethető érzéki benyomásaiban. A férfi ellenben nehezebben érzékel s több kriti-

kát gyakorol. Így természetesen kevésbbé rabja a csalódásoknak, kevésbbé vezethető félre.

E különböző jellemvonásoknak szerepét látjuk a gyakorlati életben is. Élénkebb, gyorsabb felfogásukkal a lányok könnyebben, gyorsabban fogják fel a dolgokat, könnyebben, gyorsabban tanulnak, de könnyebben, gyorsabban felejtenek is. A fiúk nehezebben fogják fel, nehezebben szerzik az ismereteket, de jobban tartják meg.

Gondolkodásuk is gyorsabb, de nem oly mélyenjáró, felületesebb a férfiénál. A férfi lassabban gondolkozik, de mélyen jár gondolkodásával s jól megőrzi emlékképeit. A nő sokkal könnyebben felejt; a férfi nehezebben szerzi emlékképeit, de nehezen felejt is. A képzetkapcsolás tehát gyorsabb a nőnél, de felületesebb is, több hiba lehet benne. A férfinél lassabban folynak e folyamatok, de nagyobb kritikával. A nőket általában jellemzi a szinte kritikátlan képzetkapcsolás gyors lefolyása. Emiatt azután könnyen haboznak, ingadoznak, utólagos kritikával javítva a dolgon. A férfi-jellem ebben is sokkal határozottabb; lassan, kritikával kapcsolja gondolatait s nem ingadozik, legalább az igazi férfias jellem. Az elvont gondolkodásra kevés a nők hajlandósága. Sokkal impresszionistább természetűek, sokkal inkább rabjai a változó benyomásoknak, hogysem képesek legyenek a magasabb, elvont gondolkodást megkedvelni. Erre a férfi van hivatva. Mélyreható gondolkodásával ő ért az elvont gondolkodás magasabb régióihoz is. A fogalmakkal operáló, bíbelődő filozófus csak férfi lehet; a női természet nem való erre.

Érzelmeiben a nő sokkal könnyebben hangolható. Érzelmei sokkal változóbbak. Szélesebb, befolyásolhatóbb érzelmi világa van. A férfi nehezebben hangolható érzésekre, de mélyebb érzésekre is képes. Érzéseiben sokkal könnyebben felejt a nő, mint a férfi. Az érzelmek közül a nőnél fölényben vannak a szimpatikus érzelmek, a szeretet érzelmei; míg a férfinél inkább az egoista, az önös, egyéni érzelmek uralkodnak. S ez természetes is, természetes magyarázatát leli a biológiai különbségekben. A férfi támadó, kenyérszerző szerepe adja az egoista ér-

zelmek túlsúlyát; míg a nőnél az ivadék gondozása adja a szimpatikus érzelmek, a szeretet érzelmeinek túlsúlyát.

Akarat dolgában gyöngén állnak a nők. A női akarat sokkal gyengébb, határozatlanabb és könnyebben suggerálható a férfiénál. A női akaratnak mindig valami hiányos, tökéletlen jellege van, mintha a férfi határozott akaratához akarna símulni.

Az elemi működések relativ arányait tekintve, mondhatjuk, hogy érzéklés, érzés dolgában a nő áll elől; de gondolkodás és akarás dolgában a férfié az elsőség.

Az összetettebb pszichológiai működésekre térve át, mindenekelőtt szólnunk kell a nő és férfi általános jelleméről. A férfi egész jelleme, alakja is támadó jelleget mutat. Ezt biológiai szerepe magyarázza, mint kenyérkereső, családfentartó, védőnek szerepét. Ezzel szemben a nő bizonyos símulékonyságot mutat alapjellemvonás gyanánt. E jellemvonások az alakban is kifejeződnek. Vessük csak össze a gall harcost az alvó amazonnal. Mily éles, kiálló körvonalak ott, az izmok szinte láthatók; itt a zsírpárnák csupa kerekded, gömbölyű idomokat mutatnak.

Gazdagabb érzelemvilágával és színesebb érzékleteivel a nő határozottan eszményibb világot tűntet fel a férfi lelkivilágával szemben. S ez így is van rendén. Eszményeink, álmaink virágos, napsugaras, madárénekes világa ott van a női lélekben. Ez csábítja a férfit, mint másodlagos nemi jellemvonás, mint akár az arany haj, a szép szem stb. Ez az, ami a férfit mindig felemeli, amiben örök varázsa rejlik a női léleknek. Az igazi nő ezzel fűzi magához a férfit s nem annyira a külső másodlagos nemi jellemvonásokkal. Madách Ádámját is ez bódítja el s ez emeli fel kétségbeeséséből. Faustot is elkápráztatja Gretchen lelkivilága.

Épp ezért alkalmasabb őre a nemzeti hagyományoknak, a nyelvnek, gazdag fordulatainak, a hímzés-formáknak, az alak e nyelvének * s egyáltalán az ősi hagyományoknak.

* Ily értelemben apostrofáltam őket a «Magyar nemzeti szép, A magyar géniusz esztétikája» műben. (Első kiadás 1907.)

Gazdagabb, színesebb érzelmi világát tekintve, a nő szerelmi érzelmei változatosabbak, holott a férfinél egyszerűbb, de erősebb a szerelem érzelme. De van egy érzelem a nőnél, mely mindegyiknél erősebb, még a férfi-érzelmeknél is s ez — az anyai szeretet. A természet rendelése, hogy ez oly hatalmas, erős érzelem, melynek a nő képes mindent, még életét is feláldozni. Nem egy szomorú példa bizonyítja ezt, hogy a nő saját élete kockáztatásával, sőt biztos vesztével menti meg gyermekét.

Az anyai szeretet a legönzetlenebb érzelem, a szimpatikus érzelmek koronája. Vannak-e kedvesebb emlékek az anyai szeretet emlékeinél, még későbbi korban is szinte őrködnek felettünk. Még emlékezetében is vigyáz reánk és őrködik boldogságunk felett.

Színesebb érzékleteivel, gazdagabb érzelemvilágával a nő általában vidámabb természetű a férfinél, aki mélyebb gondolkodásával, határozottabb akaraterejével komolyabb természetű. Ez a mélyebb gondolkodás s ez a határozottabb akaraterő kell az élet küzdelmeiben s innen a neki meg is felelő komoly fellépés. Tragikus hős is épp ezért igazán csak férfi lehet, mert ő az élet küzdő tényezője. Tragikum aránylag ritka nőben, lényül mindig színes, illatos virágainak koszorújára nem fér rá a véres babér. Martirok lesznek, de nem tragikus hősök.

Mélyebb, maradandóbb érzelmeivel a férfi-jellem alkalmasabb a költészet művelésére. Mert bár érzelmeiben gazdagabb, érzéki benyomásaiban színesebb is a nő lelkivilága, múlékony érzelmei nem elég alkalmasak a költészetre. Hivatva vannak eszményi világnak bálványai lenni virággal, énekkel, zenével; de ők maguk ritkán hivatvák a költészetre.

A költészet fő műfajait tekintve, a nő határozottan lirai és kissé epikus természet; a férfi drámai és néha epikus természet.

A férfi összes jellemvonásai közt épp a cselekvés, a cselekvésre való készség a fő; a nőnél ezzel szemben főjellemvonás a szeretet. Míg tehát a férfi főjellemvonása főleg akaratműködés, addig a nőé érzelem.

Épp e fő jellemvonásoknál fogva a férfinak rendeltetése a küzdelem, az «élet küzdelme»; a nő rendeltetése ellenben a csöndes, békés családi élet, a jövő nemzedék fészke, az ősi hagyományok menedéke, a mindig vídám, mindig meleg tűzhely. A férfi helye kint, az élet harcában, a nő helye e tűzhelynél.

Mint a hagyományok őre, a nő sokkal vallásosabb kell, hogy legyen a férfinél. A tűzhely kultusza hozza ezt magával. S így is van rendén. Nem hiába mondta Dumas, hogy amely nő nem vallásos, az az ördögé. A vallásos nevelés elemeit a nő van hivatva a gyermek lelkébe csepegtetni, hiszen ő az, aki gyermekét imádkozni tanítja. Később is ő van hivatva ez irányban ápolni a gyermeki elme fejlődését.

Lelkileg a nő, ha egyedül van, sokkal hamarabb kétségbeesik mint a férfi. E tekintetben is mintha a férfira volna szüksége, a férfi erős akaraterejére.

Ámde testileg sokkal többet bír a nő elviselni, eltűrni a fájdalomból. Erre már biologiai szerepénél hivatva, mely az anyai fájdalommal edzi meg a szenvedések ellen. A nő sokkal szívósabb természetű. Sokkal többet bír el az élet csapásaiból is.

A tűzhely boldogsága a nőtől függ. Nincs tisztább, nagyobb boldogság a világon, mint az egy nő s egy férfi szerelme. Az ily lelki világban ismeretlen az a zug, amely az érzéki tűz emésztő s visszataszító salakját ontja.

Azoknak a francia házasságtörő regényeknek nincs is semmi létjogosultságuk; mert a társadalom éppen nem ilyen rossz, ahogy Anatole France, Bourget stb. festik s — talán ilyen legyen, hogy példa legyen ez, istenőrizz! De hát akkor minek, akkor nincs létjogosultsága az ily irodalomnak. Ez csak a hanyatló francia nemzet féregirodalma, mely még jobban aláássa a nemzetet.

Cselekvésében a nő gyorsabb, de könnyebben ingadozik, habozik. A férfi lassabban cselekszik, de kevésbbé van kitéve ingadozásnak, habozásnak. Természetesen az igazi férfias jellemről beszélünk, mert például Hamlet folytonos ingadozása, habozása nem írható az általános férfi jellem számlájára, ez nála lelki betegség, akaratgyöngeség, a lelki jelenségek pusztu-

lásának első tünete, ez ugyanis mindig az akaratnak, mint legmagassbb működésnek gyöngülése, mert a lelki működések pusztulása a legbonyolultabbról visszafelé történik.

A tudomány művelésére sokkal alkalmasabb a férfi, mint a nő. A nő kevésbbé alkalmas. S így is van rendén. A tudomány a férfiak kezébe való, mert a tudomány eredetileg az embernek fegyver a kezében s ily küzdésre hivatva a férfi.

A gondolkodás eredetisége dolgában megint hátrább állnak a nők. Eredeti gondolkodás a férfi tulajdona. Ezért is kerülnek ki közülök a művészek és költők.

Az ethikai felfogást illetőleg azonban sokkal tisztább a nő erkölcsi világa, mint a férfié. S így is helyes. A családi tűzhely boldogsága, tisztasága függ èttől.

Általában láthatjuk, hogy a nő s férfi jellemvonások sok tekintetben mintegy kiegészítik egymást. Együtt alkotnak tökéeltes egészet. A boldog családi tűzhelynél egész, kerek nevelést kap így a gyermek, úgy az anya, mint az apa részéről. A gyermek érzelmi világát anyja ápolja, ezért helyes, ha az alsóbb osztályokban nő tanít. Ha ez igazi embernevelő környezetben a kegyetlen sors rést üt, iparkodni kell mindenáron az erkölcsi, nevelésbeli hiányokat pótolni. A gyermekek nevelése szent kötelességünk.

Budapest. *Dr. Pekár Károly.*

A VETÍTŐKÉPEK AZ ISKOLÁBAN.

A multkorjában az egyik vidéki polgáriskolában voltam s az igazgatóval elbeszélgetve rátértünk a földrajzi kirándulásokra. Igazgatása alatt úgy leány- mint fiú-iskola van. Örömmel láttam, hogy buzgólkodnak vidéken kollégáink mindenfelé, hogy a növendékekkel megismertessék a haza legszebb részeit. Minden lánynak és fiúnak takarékkönyve van, hova hangyaszorgalommal gyűjtögetik össze filléreiket, hogy egy-egy nagyobb kiránduláson is részt vehessenek. Mily nagy a buzgólkodás most is, ebben az évben, hogy a Magas-Tátra kerül sorra. Az alföldi gyerek hegyeket fog látni, nyáron még havat talál, barlangban jeget, gyönyörű tavat, üdezöld pázsitot, komor, sötét fenyőerdőket, kopasz szirteket. Kétségtelen, hogy a földrajz-oktatásnak legjobb módszere a természet. Sohasem esik a tanulmányi rend kárára a kirándulás. A természet sokkal többet beszél, szebben tanít, maradandóbb ismeretet nyújt, mint az iskola falain belül ugyanazon időben a tanár, bármily elevenen fesse is tárgyát, bármily kedvvel tanulják is növendékei tantárgyát. Nálunk úgyis annyira túltengett már a szobatanítás nemcsak széles körre vonatkozólag, de mélységre is, hogy biz idestova megemészteni sem lehet.

Sokan mondják majd, hogy a régebbi időben még többet és jobban kivánták a tantárgyakat mint most; ha ezt koncedálom is, bár nem teljesen helyes, mert a régibb tanítás inkább egyoldalú volt, a humaniorák tultengtek a reáliek felett, nem mellőzhetem megjegyezni, hogy az akkori ifjúság testileg fejlettebb, *idegzetileg* pedig sokkal erősebb volt mint a mai.

Azt hiszem nem lesz nehéz az összehasonlitás, ha egy 10—15 év előtti osztály növendékeit összevetjük a mai iskola növendékeivel s meggyőződhetik bárki, hogyha a test épségét a szellemi frisseségével fenn akarjuk tartani, a túltömöttségtől óvakodnunk kell s erre legjobb a szabad levegőn való sok tartózkodás, a kirándulások s a torna, míg az iskolán belül az egészséges irányú szemléltetés az oktatásban.

A fiúiskolákban a kirándulások sűrűbbek s tartamuk is hosszabb, mint a lányoknál. Nem tudom vajon alapos ok van-e erre? Sokan a nők gyengébb fizikumával okolják meg a kirándulások kisebb mérvét. Időleges fejfájások, rosszullét, kimerültség sokkal gyakoribb a lánynövendéknél, mint a fiúnál, mi a hosszabb kirándulásnál gátló hatású is lehet a kirándulás további menetére.

Természetes ezt el lehet kerülni vagy redukálni, ha már az ovodától kezdve hozzá szoktatjuk a lányokat is lassacskán a kirándulásokhoz. Kezdetben pár órai, majd napos kirándulások kerüljenek sorra, évente ne csak egyszer, mikor a majális van, de tán hetenkint, ha jó, szép, verőfényes meleg nap van, sőt megkisérthetnők a kisebb kirándulásokat a hidegebb téli időben is, hisz jól öltözve, nem kimerítően a tiszta, hideg téli levegő és napsugár az egészséget csak javítja.

De tán kissé el is tértem a célomtól; az eddigiek foglalatja tehát: szoktassuk a lánynövendékeket is ahhoz, hogy fokozatosan keresztülvive a kirándulásokat, a lányok is minden kellemetlenség nélkül nagyobb kirándulásokban is résztvehessenek.

Bár a kirándulások a földrajzi oktatás legintenzivebb demonstráló eszközei, minthogy mindenhova el nem vihetjük lányainkat, meg kell ismertetnünk velök az egész világot képben legalább s pedagogiailag erre legalkalmasabb a vetítőképek bemutatása, hol egyszerre az egész osztály láthatja a várost, a tájat, hegyet, vizet, az embert s honnan a magyarázat a legkönnyebb és legközvetlenebb is.

Manapság a teknika annyiféle gépet produkált, hogy a leg-

kisebb falu, a legnagyobb város megtalálhatja a neki megfelelő gépet, a petroleum, spirituszos fényforrástól a villanyívfényig.

Szinte látom azt az ujjongó lánysereget, melyik áhítattal várja a földrajzórát, hogy új képekkel új ismereteknek birtokába jusson. Biztosan tudom, hogy sok lányiskolában már most is intenziven folyik a vetítőképekkel a tanítás, de nagyon sok olyan lányiskola is van, hol a földrajzi szemléltetés terén semmi sem történik. Egyik iskolában hallottam: Nekünk van gépünk a vetítéshez, de nem tudjuk használni, ha felmondja a szolgálatot megigazítni sem tudjuk s így nem is használjuk; másutt pedig nem is szerzik be, mert azt gondolják, hogy a vele való bánás nagyon nehéz s így sok ezer növendék rövidül meg a természet szépségeinek a szemléletével. Azt hiszem, nem lenne meddő fáradozás, ha az Erzsébet-nőiskola falain belül nyári tanfolyam nyilnék meg, mint tavaly a pædagogiumban, természetesen tisztán nőhallgatók részére, hol a földrajznak nemcsak újabb irányelveivel ismerkedhetnének meg, hanem nagy súlyt kellene fektetni a gyakorlati dolgokra is: még pedig a kirándulások szervezésére különös tekintettel a miniszteriumtól is előirt öt vagy hat vidékre, továbbá a földrajzi szemléltető eszközök bemutatására és a velök való bánásra.

Az Erzsébet-nőiskola újonnan felállított földrajzi szertára, bár még nem is teljes, alkalmas már erre a célra s így teknikai akadálya nem is volna s bizonyára a magas miniszterium sem zárkózna el az Erzsébet-nőiskolában tartandó tanfolyam elől, melynek egyik tárgya a földrajzi praktikum lenne.

Pár sorral igyekszem most a vetítőképpel való módszert bemutatni úgy, hogy azt én legjobbnak vélem.

Nem kell elfeledni, hogy nemcsak a módszer fontos, de szükséges az is, hogy alkalmas képek legyenek birtokunkban. Sajnos ebből a szempontból eddig még jól összeállított sorozatok nem állanak rendelkezésünkre, dacára annak, hogy gazdag anyag van a piacon. Több cég van és magánosok is, kik diapozitivok készítésével foglalkoznak s bő katalogusokban hozzák az érdeklődők tudomására anyagukat, de hibájuk az, hogy

összeállításuk nem az iskola szükséglete szempontjából történik, hanem csak ötletszerűen s oly képek kerülnek bele, melyek teljesen feleslegesek s viszont olyanok maradnak ki, melyek földrajzi szempontból rendkívül érdekesek és értékesek, mi különben nem is csodálható, mert a felvételek nem a földrajz oktatás szempontjából történtek, sőt a felvevők részben laikus emberek lévén, nem is birálhatják el, melyik földrajzi érdekességű, melyik nem. Azt tapasztaljuk, hogy a képek legnagyobb része város-részlet, teljes látókép vagy rom. Mindenesetre ezekre is szükség van, de ha ezeket tömegesen mutatjuk be, egyöntetűségüknél fogva, mi vidéki városoknál ugyancsak megvan, unalmasakká lesznek. Míg ellenben sem külföldről, sem hazánkból, fizikai földrajzi, csillagászati képeink alig vannak.

Nézetem szerint a feladat az lenne, hogyha privátvállalkozó nem akadna, az Országos Tanszermúzeum összeállítaná azokat a sorozatokat elméletileg, melyek hazánk érdekességeit természeti, néprajzi és helyrajzi szempontból magukba foglalnák; sőt tova mennék, kiválasztanám a fényképeket, melyek erre a célra a legmegfelelőbbek s ezek a gyűjtemények lennének az alapsorozatok, melyeknek kibővítése azután az egyes iskolák privát dolga lenne, vagyis a sorozatokban olyan képek lennének, melyek mind jellemzőek.

Ez vonatkozna a földrajzi képeken kívül a többi szaktárgyakra is. Ha a lányiskolákban jobban meggondolandó a kirándulások gyakoribb szervezése, annál inkább megokolt, hogy ezt a vetítőképek sűrű alkalmazásával kellene pótolni. Éppen azért, mert az eddigi képeket nem pedagogusok s annál kevésbé geografus-pedagogusok állították össze, a tanítás keretében inkább gyönyörködtető szerepük volt, mintsem tanító, pedig a cél elérésére szükséges mindkettőnek egyesítése: gyönyörködtetve tanítani.

A tanításban a vetítőképeknek intenziv szerepet kell adni. A tanító jól nézze át a képeit, sőt vetítse is maga számára, mielőtt növendékeinek bemutatná, hogy a kép minden részét lássa s ne legyen olyan része a képnek, mi a tanítás előtt

ismeretlen jelenség vagy részlet volna, nehogy a növendék kérdezősködésére kitérő választ legyen kénytelen adni.

Vagyis a képek bemutatására is készülni kell, sőt jobban, mint az előadásra. Hogy történjék a képek bemutatása?

Véleményem az, hogy az előadás szerves része legyen, a mit kétféleképen lehet elérni.

Tán az egyszerűbbel kezdem. Ha egy-egy nagyobb fejezetet bevégeztem, gyűjteményemből azokat a képeket, amelyek erre a részre vonatkoznak, mutatom be. A Nagyalföld elvégzése után képeket az Alföld felületéről, életéről, a foglalkozásról, népeiről s városairól, úgy földrajzi, művészeti és történelmi szempontból, sőt talán, ha eléggé gazdag gyűjteményem, ily nagy terjedelmű egységet, mint a Nagyalföld, jól tudnám két részben is bemutatni: az elsőben az általános részt, a másodikban a városokat.

Vagy ha fizikai földrajzi részből letárgyaltam a földrengésről és a vulkanizmusról szóló fejezeteket, elő veszem azokat a képeimet, melyek erre vonatkoznak.

Egy-egy órai demonstrálás keretébe ne vigyünk be sok képet. Ha képeink nem töltelékképek, hanem mind jellegzetesek, úgy egy-egy képhez 2—3 percnyi időzést számíthatunk s akkor egy óra alatt 20 képnél többet nem is tudunk bemutatni, sőt nem is szabad, mert a gyorsan változó képek, nem adnak elég mély impressziókat s így oly hamar elmosódnak a képek az emlékezetben, hogy mire az óra vége lesz, az első képekre már nem is emlékeznek, de másrészt a rövid, tán csak odavetett pár szómagyarázat sem tudja öntudatra ébreszteni a növendékben az igazi célt, mert a tanulónak meg kell magyarázni mit lásson s mit kell észrevennie, szóval meg kell tanítani tudatosan látni, nehogy csak nézzen és bámuljon.

A vetítésnek leghelyesebb módja, ha a tanítással kapcsolatosan alkalmazzuk.

Felveszem példának Svájc tanítását általánosságban. Először a térképen bemutatom az országot, hogy lássák helyzetét a növendékek Európa kontinensén; majd felrajzolom a táblára a vízrajzát és hegyrajzát s mikor közös munkával megtanulták,

elsötétítem a termet, megmutatom vetített képen a Mont-Blancot, v. a Monlte Rosát a gletserekkel s itt fűzöm a magyarázatot tovább a jégárról, majd a lavináról. Megmutatom a schaffhauseni vízesést s hozzá fűzöm a víz hajtóerejéről fejtegetésemet; majd egy hegyi patak képével a vízvájó hatását ecsetelem; pár szép tájjal az idegenforgalom jelentőségét, a turisztika egészséges és tanulságos voltát, az alpesi legelőből a foglalkozás milyenségére, a házak különös alakjából a hegyi szelekre s az építés célszerűségére tanulságos felvilágosítást nyújthatunk, sőt bemutatjuk az alpesi pásztort, az ünneplő népet nemzeti viseletében, a hegyi vezetőt szerszámaival.

Ha így végig megyünk a képek alkalmas sorozatán, a földrajzi oktatás tanulságos, az ismeretkör kiszélesítésére még jobban alkalmas lesz, mint a puszta tanítással, mert kétségtelen az, hogy alig van tárgy, melyik az általános műveltség elérésére oly hathatosan közreműködne, mint a földrajz, feltéve, ha az nem hegyek, vizek és folyók — szóval adatok — halmaza, hanem bőséges új s az életben szükséges ismeret forrása.

Az időt úgy kell beosztani, hogy a képek bemutatása után még 5—10 percnyi idő maradjon az összefoglalásra is. Ily módon minden növendék figyelmét állandóan leköthetjük s minthogy folyton együtt dolgozunk a növendékekkel, az anyagot nemcsak feldolgoztuk, de meg is emésztettük úgy, hogy otthonra legfeljebb az ismeretek felújítása szükséges s a könyv tényleg csak segédeszközzé válik.

Ily módon vélem én a földrajzt a vetítéssel kapcsolni s ha olvasóim ezt a metódust megpróbálják, meglátják mily hatalmas eszköz lesz kezükben a tanítás megkedveltetéséhez s az ismeretek könnyed közvetítéséhez, megvallom azonban, hogy ez a mód nem könnyű, sőt mondhatom fáradságos, de a tanítónak minden kényelmességet félre kell tenni, hogy elérje célját, a milliónyi népek intelligenciájának emelését.

Budapest. *Vargha György.*

KÉPTÁRLÁTOGATÁS ÉS MŰVÉSZI NEVELÉS.

Újat mondani a festőművészet azon remekeiről, melyekkel annyi szakember oly sokat és oly behatóan foglalkozott, nem lehet ambiciója ez igényetlen soroknak, melyekkel semmi más célom nincs, minthogy legkedvesebb festőim megtekintésére hívjam fel tanulmányútra készülő kollegáimat.

Magam, ha tehetem legelébb, mint mindig és mindenütt, a párisi Louvreban is, Rembrandtot keresem föl. Ellenállhatatlanul vonz az ő sajátságos művészete, melyet kellőképen nem tudok magamnak elemezni, de úgy érzem, hogy legtalálóbban akkor jelölöm azt meg, ha Rembrandtinak mondom, mert ezzel megkülömböztetem minden más festőművésztől. A fény és árnyék sajátságos együttese jelenik meg nála, mely nem szoborszerűvé teszi az alakot, mint Correggio clair-obscurje, hanem lelket, életet ad a képnek s harmonikus egybeolvadással sohasem idéz elő Caravaggio-féle ellentéteket, kivéve talán nehány ifjúkori képét, melyeken még látszik a Caravaggio-tanítványnak, Pieter Lastmannak a hatása. De rejlik az ő sajátossága bizonyára abban is, amit már nagyon sokszor elmondtak róla, hogy minden képben ott van maga az ember Rembrandt. Minden kép egy-egy vallomás az ő legbensőbb lelki életéből, mert hiszen nehány nagyon kevés kivétellel sohasem festett mást, mint ami lelkét valóban átjárta. Még az arcképeknek is az ő hangulatát kellett kifejezniök. Ezért festette legszívesebben saját magát és családját. Saskia is, Hendrickje Stoffels is, engedtek a művész szeszélyeinek; festhette őket mint Flórát, Batzebát vagy Zsuzsánnát. Helyezhette olyan világításba, öltöztethette őket olyan

fantasztikusan s rakhatta rájuk, műtermének drágaságait úgy, ahogy hangulatának épen a legjobban felelt meg. S ezek felelősségre sem vonták a művészt, mint az *Éjjeli őrjárat* nehány megrendelője, ha ő, kit a lélek érdekelt mindenkor, az arcnak főleg jellemét juttatta érvényre s nem törekedett De Keyserféle aprólékos hasonlatosságra.

1631-iki önarcképén a párisi Petit Palaisban kezét csípőjére téve, oly merészen áll, mint hódító, ki nagy diadalútra készül. S tényleg, körülbelül ekkor indult ki az életbe. A színek éles ellentéte is talán a túlbuzgó erőre vall, mert hogy színezése nem független lelki állapotától, mutatja, hogy szerelmi boldogságának idején aranyos fénybe vonja alakjait, míg Saskia halála után a szürkés-zöldes barna színeket kedveli. Nézzük csak meg a Louvreban 1634-iki önarcképét, vagy gondoljunk első házasságából való egyéb képeire: 1634-iki berlini s a következő évből való önarcképére a wieni Lichtensteingalériában, Saskiának 1641-ből való dresdeni képére, de leginkább talán az 1636—37-ből való, szinte mámoros boldogságtól sugárzó kettős arcképre. Nem is festhetett máskép akkor, a pazarul berendezett breestraati ház harmonikus színeinek hatása alatt, Saskia oldala mellett, kit hogy ő, az egyszerű molnár fia, elnyert, oly hihetetlen volt saját magának is, hogy 1632-ben egy Berlinben függő képén, mint az alvilág istenét festi magát, ki elrabolja Proserpinát.

De a sors nem akart túlságosan bőkezű lenni irányában, s mikor 1642-ben az ú. n. *Éjjeli őrjárat*-tal nehány megrendelő teljes elégedetlenségére végkép szakít az arcképfestés addig hagyományos módjával s először emelkedik igazi rembrandti magaslatra: családi boldogságát veszíti el, meghal Saskia.

Egyedül áll pompás breestraati házában Titus fiával. De lelkileg még soká együtt él feleségével, s nem véletlen, hogy épen akkor festi meg az *Irgalmas szamaritánust,* (Louvre, 1648) mikor gondolatban sokszor látja magát Saskia halottas ágyánál. De nem tudott végkép lemondani a boldogságról. Ott függ a Louvre-ban Hendrickje Stoffels első képe 1652-ből;

drágagyönggyel, sok ékszerrel ékesítette őt a művész. Hendrickjét vád alá helyezik Rembrandthoz való viszonya miatt s Rembrandt megfesti 1660-ban *József és Putifár* képét (Berlin). Ez a dráma kezdete. Ezután hamarosan elveszíti vagyonát, s ki annyira szerette a fényűzést, nagyúri kényelmet, egy padlásszobában kénytelen megvonulni. De ereje nem törik meg; 1660-iki louvre-i képén durva barna kabátban festi magát. Elhanyagoltnak látszik a képen, de az ecset még ott van kezében. S minthogy se módja, se kedve többé hozzá, hogy alakjait dekorálja, ugyanazt a barna kabátot adja *Mátéra* is, ki a Louvreban az angyal sugallatára figyel. Még egy csapás és ő is lehanyatlik; meghal Hendrickje, s élete ezentúl már csak folytonos süllyedés, lassú halál.

Rembrandt nemcsak hogy nem folytatta elődeinek és kortársainak művészetét, hanem velük a népszerűtlenségig szakított. Most olyan művészhez megyünk, kinek viszont páratlan az asszimiláló képessége, ki kora művészetének úgyszólván minden szálát egyesítette saját művészetében, a legnagyobb harmóniában. Harmónia és nyugalom, e kettő jellemzi Raffael képeit, mint ahogy ő maga is, Vasari szerint, olyan harmónikus lelkületű volt, hogy megjelenésével minden szeszélyt, minden alacsony gondolatot elűzött és aranyos vidámságot teremtett maga körül. Madonnái minden fölemelő hatás mellett is valami családias melegséget árasztanak maguk körül. Nem a quattrocentisták szinte megközelíthetetlen magasságban álló istenasszonyai ők, hanem első sorban gyöngéd, szerető anyák, kiknek fönsége épen ez az átszellemült anyai szeretet. Ez az isteni anyai szeretet legtökéletesebben a sixtini Madonnában van meg, kiben annak a tudatnak a kifejezése is érvényesül, hogy Mária az Üdvözítőt tartja karjaiban. Ez a műve Raffaelnek mutatja legjobban, mennyire tudta lelkében összeolvasztani és sajátos művészetté alakítani mindazon hatásokat, melyeket Umbriában, Firenzében és Rómában felvett. Ott van abban Michelangelo ereje és mélysége, Perugino lágysága, Leonardo da Vinci finomsága, Fra Bartolommeo kompozíciója, megneme-

sítve Raffael magasratörő lelkétől. A Louvreban ott függ a firenzei kor egyik legjellemzőbb alkotása és remeke: az egyszerű, szende és áhítatos Belle jardinière, melynek piramisszerű felépítésében Raffael még egészen Fra Bartolommeo-tanítvány, mint a berlini Madonna Terranuovában és egy-két müncheni Mária-képen is.

S aki megszerette és tudja bámulni a divatatos jelszók ellenére is a raffaeli képeket s általában a cinquecento nagyszerű vallásos képeit, arra nagy öröm vár Münchenben, ahol Cornelius, Overbeck, Schadow, Schrandolp mind felidézik a régi olasz mestereket. A festőművészet romantikusai ők, ú. n. nazarénusok, kik Olaszországba vándorolnak, hogy a régi olasz festőktől tanuljanak áhitatot s a művészetet első sorban istentiszteletté avassák. Szellemben és színekben talán legolaszabb Overbeck, a legtöbb germán elemet Schadow viszi bele alakjaiba, úgy vélem. Schrandolphnak *Krisztus mennybemenetelé*ben ki ne ismerne rá azonnal Tizian, *Mária mennybemenetelé*nek hatására a kompozicióban?

De nemcsak Raffaelnek és általában az olasz iskoláknak, Murillonak is megtaláljuk visszhangját a müncheni Neue Pinakothek Heuss festményeiben, m. p. a párisi Murilloét. Mert csodálatosan más ez a Murillo, mint a müncheni. Mintha nem is egy szellem művei lennének azok az utcai alakok s a földöntúli boldogságtól átszellemült madonnák, melyek mellett a koldusgyermek képe a Louvreban megmagyarázhatatlan véletlennek látszik. Nem is csoda! Ez a gyermek müncheni társaival együtt Murillo művészpályájának elején, a madonnák a végén állanak. Hosszú út van közöttük; Madridba, Sevillába, Firenzebe is el kellene mennünk, hogy nyomon követhessük. Pedig milyen rendkívül érdekes volna látni, mikép jutott el a művész az utca-gyerekek és gyümölcsárusnők életének jeleneteitől a vallásos bensőség legmagasztosabb kifejezéséig s élettel teli, erős, határozott színei miként változnak át a louvre-i *Conceptio*nak egymásba finoman elvegyült, aranyosan besugározott, azt szeretném mondani, másvilági színeire. A *Conceptio* színeivel és világításával

sikerült a művésznek szinte égi magasságba ragadni az angyaloktól körülvett és az ætherben nyugodtan fölfelé szálló Madonnát, ki nem vágyakozva tekint fölfelé, mint az olasz madonnák, hanem csodálkozva, mint a gyermek, ha nagy fényességbe bámul.

Előbb a romantikusokat említettem. Hadd mondjak akkor az ő ellenlábasaikról, a klasszikusokról is néhány szót. Bár a klasszikus művészet, melyre Németországban Winckelmann és Lessing hívták fel a figyelmet, már előbb is éreztette hatását, Németországban Mengs és Angelika Kauffmann, Franciaországban Lebrun asszony jelzik hozzá az átmenetet: uralkodóvá mégis csak a francia forradalom alatt lett. Az antik köztársaság ideálja ekkor a franciának. Az írók már szembeállították egymással az antik és modern államot, kimutatták amannak tökéletességét és sürgették a visszatérést hozzá. A festők se fessenek többé theokritosi idilleket, erre most nincs idő, hanem a spártai erkölcsök, a hősiesség példáit mutassák be képeiken, a hazafias erények fejlesztésére. A rokkoko könnyed hajlékonyságát a komoly tárgynak megfelelőleg, váltsa fel a nyugalmas méltóság. A színhatás mellékes — az antik szobrok sem színesek — s minél jobban sikerült az alakot mozdulataival, beállításával és a kivitel módjával szoborszerűvé tenni, annál tökéletesebb a kép.

Aki Franciaországban legelőször így szólt, az Jacques Louis David, ki *Leonidas*ával, *Horatius*ával és *Brutus*ával (Louvre) a hősiesség klasszikus példáit mutatja be. Leghívebb elveihez a *Szabin nők*ben és *Napoleon megkoronázásá*ban, melyen a szoborszerü alakok szinte erőltetett nyugalmuak és ridegen ünnepiesek. Talán leginkább a kor festője, Mme Rècamiernek nem teljesen elkészült arcképében, melylyel a spártai rideg egyszerüséget a női boudoirba is beleviszi. De ennek a kivitelében, mint a Louvreban látható több arcképén is, mintha elfelejtette volna saját elveit és csodálatos, hogy épen ezekben emelkedik a legmagasabbra.

Mme Rècamier bájos képén David legjelesebb tanítványa, Ingres is dolgozott, kinek főműve a Louvreban egy forrást allegorizáló erdei nimfa, ki a vállán tartott edényből vizet önt

egy csendes tóba. Tekintete tiszta, mint a forrásé, teste üde. A színtelen, de nemes konturokkal megrajzolt alak mint szobor áll a fák között.

Bizony-bizony, ha képtárlátogatásaim emlékeit felidézem, alig érem végét; de bármily szivesen foglalkozom is azokkal, nem folytatom tovább e megjegyzéseket, melyek semmi esetre sem hathatnak az ujság ingerével azokra, kik művészettörténettel némileg is foglalkoztak. — Mégis beszélek róluk, mert reánk, felsőbb leányiskolai tanítónőkre nézve, — talán nem is a pozitiv ismeretek szerzése szempontjából — úgyszólván elengedhetetlennek tartom az utazást, első sorban azért, mert az új benyomások alatt látókörünk tágul, szellemünk felfrissül, eszméink támadnak, ízlésünk a festőművészet remekein fejlődik, lelkesedünk a szépért s hazatérve, erősebben érezzük, hogy tanításunkat művészibbé kell tenni, hogy minden rendelkezésünkre álló eszközzel bele kell oltani a gyermekbe a szép szeretetét és képessé kell őt tenni a szép élvezésére. A művészet fontos tényező a modern ember életében, s így csak természetes, hogy a pedagogika mindjobban hangsúlyozza az esztétikai képzést. Irodalmi oktatásunk nem éri be ma már az adatok halmazával és életrajzok tanításával, hanem egyik főcélja épen, irodalmi művek alapján, az esztétikai nevelés. A képzőművészetekben megnyilatkozó szép megértetésére a művészettörténet van hivatva; de ezt mint külön tantárgyat, sajnos, nem tanítjuk többé a felsőbb leányiskolában. Igaz, hogy a történelemnek, melynek keretében a művészettörténetet tanítani kell, jóval több idő áll most rendelkezésünkre, az is igaz, hogy a tanterv megmondja, hogy különös gondot kell fordítani a művészetek fejlődésére; de részletesebb utasítás híján mégis megeshetik, hogy vagy a művészettörténet szorul nagyon is háttérbe, vagy a politikai történet rovására nagyon is elmélyedünk a művészettörténetbe. De tegyük föl, hogy a tanár képzettségénél és helyes érzékénél fogva, a kellő mértéket eltalálja. Akkor is az a kérdés, hogy a III., IV. osztályban elég érett-e már a gyermekek átlaga arra, hogy a keleti, görög, római, bizánci, arab, román, gót és renaissance művészet szép-

ségeit a leghelyesebb tanítás mellett is igazán felfogja, az egyes stílusok jellegét megértse, s hogy általában olyan alapját rakhassuk le már itt a növendék művészettörténeti tudásának, melyre később magántanulással és esetleges utazgatásai közben tovább építhet, mert hiszen ez lenne a cél. — Én nem hiszem; de ha tévedek, még akkor is szükségesnek tartanám, nehogy elkallódjék, amit a III., IV., V. osztályban tanítottunk, a VI.-ban összefoglalni a művészettörténetből tanultakat, az esetleges hiányokat pótolni, mint ahogy az alsóbb osztályokban elszórtan adott irodalmi ismereteket is összefoglaljuk, rendezzük a VI. osztályban. Ezzel nemcsak hogy tisztáznók, megerősítenők a növendékek művészettörténeti ismereteit, hanem, VI. osztályról lévén szó, hol a növendékek legértelmesebbek, hol esztétikai érzéküknek is bizonyos mértékig már fejlettnek kell lennie: arra termett tanárnak könnyű lenne olyan érdeklődést kelteni a különben is vonzó tárgy iránt, mely nem szűnik meg az utolsó művészettörténeti óra után, hanem legjobb biztosítékát adja a továbbtanulásnak. S ezzel a tanár megoldotta feladatát. Mert mikor teljesíti igazán hivatását a felsőbb leányiskola? Amit 10—16 éves koráig a gyermek megtanul, azzal nem érheti be egy egész életen keresztül, annál kevésbbé, hogy amit meg is tanult, annak is nagy részét hamarosan elfelejti. A tanítási anyagot épen ezért csak eszközül tekintheti magasabb, ideális célja eléréséhez. Ez pedig nem lehet más, mint a gyermek lelkét oly harmonikusan fejleszteni, hogy elhagyva az iskolát, képes legyen szellemét tovább művelni, minden szépben és jóban gyönyörűséget találni; munkáját, bármilyen természetü is legyen, örömmel és egész lélekkel végezni, — mert csak az igy végzett munka emel fel igazán — s hogy általában, mint művelt nő, akarja és tudja élethivatását bármilyen körülmények közt jól felfogni és betölteni, mert csak igy felelhet meg annak a szép, de nem mindig könnyű feladatnak, mely reá a családban és társadalomban vár.

Kolozsvár. *Péteri Lipótka.*

A HÁZTARTÁSI SZAKOKTATÁS ELSŐ NEMZETKÖZI KONGRESSZUSA.

1908. év őszén óriási, nem is remélt lelkesedés és érdeklődés mellett tartották meg Svájcban a háztartási szakoktatás első nemzetközi kongresszusát, mely összegyüjtötte a nőnevelés e legújabb ágának ismerőseit, barátait.

Bár többen lettünk volna kint magyarok, hogy hazánkban is terjeszthetnők ezen oktatási ág iránt a lelkesedést és szeretetet. Bár többen, sokan győződhettünk volna meg arról, hogy más országokban épen úgy küzdöttek és küzdenek e téren a kezdet nehézségeivel, mint hazánkban és hogy a kitartó, komoly munka, lelkesedés és ügyszeretet mily nemes gyümölcsöket terem.

Meghajoltak volna velem együtt a külföldi nők fáradhatatlan, nemes munkája előtt és erőt, szent ihletet gyüjtöttünk volna sokan, hasonló működésre.

A kies fekvésű Fribourg, melynek eszméje volt a kongresszus rendezése, látta vendégül a háztartási szakoktatás barátait, hogy megvitatva ezen nevelési ág kívánalmait, módszereit, az oktatás szervezését az egész művelt világban egységessé tegyék.

Fribourgnak, melynek kis területén hatalmas szellemi élet virul, ezen nehéz munka fényesen sikerült, mert megértve a feladat magasztosságát, részt vett benne a kormány, az egyetem híres tanárai és a társadalom szellemi kitünőségei. Ezen közös munka és összetartás eredménye a páratlan siker egy eddig majdnem ösmeretlen téren.

A háztartási szakoktatás szüksége vita tárgya nem is volt. Dogmaként fogadta el a kongresszus minden tagja. Gyakorlati

előnyeinek kétségbevonása nélkül senki sem jött többé kisértésbe hangoztatni, hogy a háztartási tudományt a leánynak anyjától kell tanulnia, ki a fiatal leánynak a gondviseléstől adott nevelője.

Igaz, hogy a családi nevelés nagyban befolyásolja a gyermek jellemének kialakulását, de ma már az iskolát helyettesíteni képtelen.

A háztartás tudomány, mely sok más tudományt ölel fel, beolvad a gyakorlati életbe, egész különleges jellegű, gyakorlati haszna messze kihat a családi körből.

Hogyan, miért választanók el e hasznos és összevont tudományt az iskolától és bíznók a családanya kizárólagos gondjaira, ki ezen fontos feladatra többé-kevésbbé képtelen.

Hogy milyen fontosságot tulajdonítanak ma minden államban a nőnevelés ezen irányának, bizonyítja a kormány kiküldötteinek nagy száma a különböző államok szaktekintélyei közül választva.

A kongresszus elnökének szavait idézve: «minden nő megnemesül a háztartási tudományokkal való foglalkozás által. Érzéke élénkké és fogékonyabbá válik a dolgok gyakorlati értéke iránt, mely egyensúly egyszersmind erő az életre.»

Az alsóbb néposztály leánya látkörének kibővítése, hivatásának megértése által, férjének nemcsak feleségévé, de társává is válik. A művelt nő ellenben a háztartási nevelés által ismét feleség, nemcsak társ és fényűzési cikk lesz. Szóval, a nőt természetes munkakörébe visszahelyezve, azt vele megszerettetve, a nevelés által hatáskörét bővítve, képessé tesszük hivatásának teljesítésére és egyszersmind erősebbé jogainak védésére.

Megjegyzésre méltó, hogy a kongresszusnak ezen törekvéseit a legvérmesebb feministák sem kifogásolják.

Az értekezések alapján hozott határozatokban a kongresszus mintegy szótárát akarta nyújtani a háztartási szakoktatásnak. Határozatai nem kivihetetlen, elvont óhajok, de a gyakorlat itéletén többé-kevésbbé leszűrt igazságok, melyek mindenütt kivihetők és egy kitünő, rendszeres szervezetnek elemei.

Amilyen a tanító, olyan az iskola! Ezért a kongresszus elsősorban a tanerők képzésével foglalkozott.

Ki nyújtsa a háztartási és gazdasági képzést? Szakácsnőt, szabónőt, kertészt hívjunk segítségül?

Nem! hangzott a kongresszus válasza. A háztartási oktatást csakis pedagógiailag képzett, külön e szakra képesített tanítónőkre kell bízni. Egyhangúlag elismerték, hogy ezen oktatás igen nehéz, mert a gyakorlati munkák tanítása mellett ügyesen, módszeresen kell tudni nyújtani az elméleti oktatást, e mellett az egész idő alatt főcélun legyen a jellem és erkölcs képzése.

Hogy tehát a szaktanítónő e nemes célt elérhesse, az elemi iskola tanítónőjénél magasabb műveltséggel és tudással kell bírnia, a szaktárgyakon felül tágabb körű általános műveltségű legyen. Óvakodjunk tehát ezen hivatásra biztatni vagy nevelni az olyan fiatal leányt, ki nem bírja a megkivánt fizikai, szellemi és erkölcsi színvonalat.

Türelmes, jóságos, áldozatkész legyen és kötelességeit szeresse, hivatását nagyrabecsülje, munkáját fáradhatatlanul és vidáman végezze.

Valóban nem könnyű feladat, de oly magasztos, mely kitöltheti egy okos, komoly, derék nő életét.

A második ülésen mint határozatot mondja ki a kongresszus:

1. hogy a háztartási-iskola tanítónője csak oly egyén lehet, ki pedagógiai képzettséggel bír, tehát legalább is elemi iskolai tanítónői képesítéssel kezdi meg szaktanulmányait.

2. Hogy a szaktanítónő-képző tanfolyam minimális tartama egy év.

3. A háztartási szaktanítónő-képző előadásai a lélektan és pedagógia törvényeinek megfeleljenek, hogy a leendő tanítónők ezen szellemtől legyenek áthatva.

4. A szaktanítónő-képző intézet gyakorló-iskolával legyen egybekapcsolva.

5. A különböző országok szükséglete és viszonyai szerint a szaktanítónő-képző karolja fel a falusi gazdálkodás ágait is.

A kongresszus óhaja a szaktanítónők továbbképzése szempontjából, hogy minden országban létesüljenek:

a) szaktanítónő-körök és ezen körök gyűlésein egy szak-

tanítónő társnőinek ellenőrzése és bírálata mellett gyakorlati előadást tartson.

b) Továbbképző-tanfolyamok, melyre sorrendben minden szaktanítónő behívassék. Ezen tanfolyamokat a szaktanítónőképző tanerői tartsák.

c) Szakkönyvtárak, hogy a tanítónők ezen oktatási ág irodalmát ismerjék és ezen tudomány haladásáról tájékozva legyenek.

A kongresszus végre kimondja, hogy a háztartási oktatásnak tudományos jelleget adva, ezen pályára oly kiváló szellemi képességű fiatal leányokat is sikerül majd megnyerni, kik különben ezen pályára nem lépnének.

Megállapította a kongresszus ezen kívül a háztartási oktatás anyagát és végül egy nemzetközi háztartási bizottság szervezését, Svájc székhellyel, melynek elnökévé M. Gottrau-Wattevilet sikerült megnyerni.

Csákova. *Stegmüller Mária.*

GYAKORLATI NŐKÉPZÉS ANGLIÁBAN.

A Kensington College.

Angliában ma, a mint a legújabb hivatalos adatok mutatják, a rendes nyilvános elemi iskolákban 22,024 okleveles tanító és 26,752 okleveles tanítónő működik, azonkívül pedig 9181 oklevéllel nem bíró tanító és 33,171 oklevéllel nem bíró tanítónő. A 79 tanítóképzőben a tanítójelöltek száma 1599, a tanítónőjelölteké 3669. Ezzel szemben a skót elemi iskolákban, melyeknek száma 3143, a diplomás tanítók száma 4001, a diplomás tanítónőké 6246, a diplomával nem rendelkező tanítóké 928, a diplomával nem rendelkező tanítónőké 4844.

A mint látjuk ebből, Anglia elemi oktatásának túlnyomó része a nők kezében van. Daczára ennek, mivel mind nagyobb a tanítónői pályákra tóduló nők száma, mind fenyegetőbb a szellemi proletariatus, mely a női kereseti pályákat elárasztja, új női munkakörök nyitása, tisztes megélhetést biztosító foglalkozásokkal a tanult és képzett nők számára ép ezért egyike a szellemi élet legsúlyosabb problemáinak Anglia mai társadalmi rendjében. A munkanélküliség veszedelme nemcsak a tulajdonképpeni munkások közt, hanem a műveltebb osztályok között is állandóan fenyeget s különösen a nőkérdésnek egyik sürgős megoldást váró feladat.

Azok között az intézetek közt, melyek a nők társadalmi hivatásának útját gyakorlati ismereteik fejlesztésével igyekeznek egyengetni s ezzel a nőképzés ügyét praktikus irányban vinni előre, a maga nemében talán egyetlen a londoni Kensington College, vagy legalább annyiban különbözik minden más ha-

sonló intézettől, amennyiben nemcsak oktatja növendékeit, hanem egyuttal tisztességes pályát és kenyeret is biztosít számukra, amint az életbe kilépnek.

A Kensington College, melynek növendékei fiúk és lányok vegyesen, ma már huszonegy év óta áll fenn s bármily hihetetlenül hangozzék is, a nehézség itt nem az, hogy növendékeinek megfelelő számban tudjon állásokat rendelkezésére bocsátani, mert ilyenek mindig feles számmal vannak üresedésben, hanem inkább az, hogy hogyan tudjon elég gyorsan elegendő erőt kiképezni, akikkel a hozzáfordulók által kinált állásokat betölthesse.

Mint mondtuk, különösen a női munka szempontjából ért el eddig üdvös eredményeket a Kensington College, mely a modern oktatás egyik legnehezebb és legbonyodalmasabb kérdését oldotta meg sikeresen, azt, hogy hogyan lehet a szerzett tanulmányok értékesítését a megélhetés érdekében biztosítani s ezzel az iskola tulajdonképpeni társadalmi hivatását és célját föltétlenül elérni, anélkül, hogy a befejezett tanulmányaik után tanácstalanul, tehetetlenül álló, keresetnélküli proletárok számát növelné.

Valóban a jövő igazi kultureszménye az, amelyet a londoni Kensington College megvalósítani törekszik, jobban mondva a maga hatáskörében már is megvalósította, amennyiben szerződésszerűleg kötelezi el magát arra, hogy minden növendékének befejezett tanulmányai után megfelelő állást szerez a megélhetésre s biztosítja előmenetelét.

Hogyan éri el ezt a célt a londoni Kensington College, melynek növendékei több mint fele, ismételjük, nő? Természetesen tisztán gyakorlati neveléssel. Az intézet szerepe voltaképpen ott kezdődik, amikor az ifjak és lányok befejezték már közép- vagy főiskolai tanulmányaikat, mikor tehát az önfenntartás kérdése legakutabb alakban merül fel előttük. Ekkor lép hivatása terére a Kensington College, levéve a szülők vállairól gyermekeik jövő fenntartásának gondját s előkészítve őket az élet komoly feladataira. Sőt tovább megy annál, mert amint

említettük pozitiv garanciát vállal arra is, hogy kvalifikált növendékei számára jövedelmező, biztos életpoziciókat szerez.

S hogy mily eredménynyel felel meg ennek a kötelezettségének, arra nézve elég idéznünk az iskola múlt évi jelentéséből azt a részt, amelyben hivatalosan konstatálva van, hogy minde napig egyetlen kvalifikált növendéke ez intézetnek sem maradt állás nélkül, sőt oly sok a kollegium növendékei számára különböző állásokat és foglalkozásokat kinálók száma, hogy a szükségletet nem is lehetett teljesen fedezni.

Az iskola feladata tehát kettős: először minden fiú- és lánynövendékeknek teljesen praktikus kiképzést biztosítani, másodszor megadni nekik jövőbeli hivatásuk anyagi előfeltételeit is. Rendes tanulmányaik végeztével mindkét nembeli növendékek fölvételt találnak a Kensington Kollege-be, ahol specialis hajlamaik szerint magántitkárokká, angol vagy külföldi levelezőkké, könyvvivőkké stb. képeztetnek ki, még pedig két külön tanfolyamon, amint első-, másod- vagy harmadosztályú diplomát ambicionálnak.

Ha az oktatás akadémikus része be van fejezve, ekkor a növendékek úgynevezett «minta-irodákba» tétetnek át, melyek föl vannak szerelve minden szükséges requizitummal. A növendékek itt már tökéletesen beszélnek modern nyelveken, ismerik a gyors- és a gépírás minden titkát és zsurnalisztikus gyakorlatot is módjukban van elsajátítani, úgy, hogy a főnök távollétében képesek az irodát vezetni, a felekkel értekezni s a levelezések nagyobb részét végezni. Kényes missziókban járnak közbe, mint megbizottak, fontos tárgyalásokat juttatnak sikeres befejezésre, cikkeket képesek megírni, statisztikai adatokat összeállítani és irodalmi és tudományos tanulmányokat végezni.

Ha így elegendő bizonyítékát szolgáltatták arravalóságuknak és képességüknek, megkapják az intézet diplomáját, amely a fentebbiekből itélve igen sokszor értékesebb, mint bármely más diplomája a világ összes tanintézeteinek, mert biztosítja elnyerője számára azt a jogot, hogy azonnal jól jövedelmező

tisztességes megélhetést nyujtó állást foglalhasson el. Hogy milyen állások ezek, csak egy pár példával világítjuk itt meg. Az intézet közvetítésével töltötték be legújabban is többek közt egy évi 130 font sterlinggel (nőhallgató), továbbá egy évi 250 font sterlinggel, sőt egy évi 800 font sterlinggel javadalmazott magántitkári állást is. De felsőházi tagok, képviselők, írók, orvosok, ügyvédek, építészek s más üzletemberek részéről mind nagyobb-nagyobb a kereslet az intézetből kilépő képzett erők iránt, akiknek jelentékeny része nő, s ez a körülmény, a keresletnek ez a fokozott versenye lehetővé teszi az intézet vezetőségének azt is, hogy elhelyezett növendékei anyagi helyzete színvonalának emelésén az eddiginél is hathatósabban munkálkodjék, akiket különben jövő pályájukat illetőleg jóakaratú tanácsokkal is ellát, úgy az egyéniségüknek megfelelő pálya megválasztása, valamint életkérdésükre vonatkozó más felvilágosítások tekintetében.

Megjegyezzük azt is, mint az intézet sikeres müködésének egyik fényes bizonyítékát, hogy a Kensington college legujabban a londoni kereskedelmi kamara kitüntető kék szalagját is elnyerte a modern nyelvek sikeres tanításáért s az angol nőnevelésügy egyik kiváló és lelkes apostolnője maga Marlborough hercegnő volt az, aki az intézet huszonegyéves fennállásának ünnepélyén így aposztrofálta az intézet nőnövendékeit: «Különösen az oktatás gyakorlati oldala az, mely megragad, mert mindnyájan tudjuk, hogy sok ifjú és leány, aki a legmagasabb oktatásban részesült, ennek dacára képtelen technikai és irodai képzettség hiányából más jó állásokat tölteni be. Az a nevelés, amelyben a Kensington collegeben részesülnek, elhárítja ezt a nehézséget s kiegészíti képzettségüket, gyakorlativá és üzletszerűvé téve azt. Nemcsak képesek lesznek helyeiket betölteni, de biztosítva is vannak afelől, hogy mindjárt jó állásokba jutnak.»

Az angol gyakorlati érzék, ime mintaszerű intézménnyel járult hozzá a nőkérdés megoldásához, a nőnevelésügy modern reformjához. A kezdemény mindenesetre megszívlelendő mind-

azok által, akiket nálunk a női munka és a női kereset ügye mint szociális jelenség érdekel. Azok a törekvések, melyek nálunk is a nőnevelésnek a modern élet igényeivel és a gyakorlati pályák követelményeivel való szorosabb összhangzatba hozatalát célozzák, eredményekre csak akkor vezethetnek, ha a kulturális kérdést a szociális kérdéssel kapcsoljuk össze s a nő társadalmi érvényesítését a kereső pályákon egyidejűleg biztosítjuk azokkal a feltételekkel, melyek ezekre való képesítését megteremtik s az általános és szakműveltségének alapjait megadják, azaz iskolai neveléssel.

Budapest. *Várnai Sándor.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Szobrot Damjanich Jánosnénak! Abból az alkalomból, hogy a M. és M. M. N. K. Damjanich Jánosné emlékezetére szentelte egyik felolvasó ülését, kissé elkésve a következő levelet kaptuk:

«A lapokban értesültem arról, hogy Nagyságod ma, dec. 14-én a megdicsőült Nagyasszony emlékezetére fölolvasó ülést tart.

Engedje meg nekem, hogy fölhívhassam Nagyságod figyelmét arra, hogy ez ünnepélyes alkalommal az egybegyült közönségnek megemlíteni méltóztassék, miszerint nemes dolog volna, ha a megboldogult Urasszonynak a magyar hölgyközönség egy szép szoborban maradandó emléket állítana. Az első magyar nő, akinek szobrot emeltek, Veres Pálné, Beniczky Hermin. Azért emelték a magyar nők, mert ő volt első jelentőségteljes úttörője a magyar nőnevelésnek. Valósággal szégyelte, hogy annyira elvagyunk maradva a külföldtől és nagy lelke egész erejével látott hozzá, hogy a nőnevelés lendületet nyerjen és mielőbb magas színvonalon álljon. Nemes törekvése mihamar célt ért és ma sokban versenyezhetünk a külfölddel. Az ő dicsőségét pedig büszkén hirdeti az a szép szobor, amely igazán a magyar szoborművészet egyik remeke.

De ha nagy az ő érdeme, más téren nem kevésbbé nagy a Damjanichnéé. Sőt szebb, magasztosabb volt az, amit ő tett. Mert hiszen úri leányok neveltetése nem nehéz, miután megvan hozzá a mód s csupán föl kellett világosítani és lelkesíteni a magyar anyákat, hogy ez föltétlenül szükséges. Ámde annál nehezebb és keservesebb a szegény árva leányok neveltetése. És Damjanichné fenkölt szelleme meglátta ezt és bánatos szive egész melegével azon fáradozott, hogy az árvák számára nevelő-intézetet létesítsen. Menedéket teremtett az árva leányoknak és mindvégig, egész haláláig gondja volt rájok, meleg szeretettel őrködött fölöttük.

Egész élete, gondolkozása és csöndes munkálkodása, mind azt bizonyítja, hogy finom, kiváló nő volt. Mély fájdalmát keblébe temette és a jó cselekedetek — a nemes tettekben találta vigaszát — írt szive fájó sebére...

Most még élénk a fájdalom, a gyász halála fölött, ragadja meg Nagyságod a kedvező alkalmat és szólítsa föl adakozásra a jelenlevő hölgyeket. Nálunk sokkal inkább szükséges megragadni a kinálkozó alkalmat, mint máshol, mert mi gyorsan hevülő nemzet vagyunk és bizony a lelkesülés csakugyan szalmaláng.

Veres Pálné szobrának fölállítása ellen is emelkedtek hangok a

sajtóban és az erős akarat mégis létre hozta. Oh! mert fenségesen szép az, a nagyok érdemeit megbecsülni, hiszen ezáltal önmagunkat becsüljük meg. Egy oly dicső szent nő emlékét nem szabad a feledésnek átadni, hiszen mi magyar nők csak mély megilletődéssel és határtalan tisztelet érzetével tekinthetünk föl rá, aki oly magasan állott szent fájdalmával és nemes tevékenységével mások fölött.

Lássa mindenki ezentúl is őt, mint szobrot, ha már — Isten végzéséből — jóságos alakja örökre eltünt közülünk. Legyen, maradjon továbbra is közöttünk, hogy áhitattal tekinthessünk föl hozzá, hiszen mindnyájan annyira szerettük őt és éreztük áldásos munkálkodását hosszú éveken át.

Méltóztassék engem értesíteni s amint a gyűjtés megkezdődik, egy gyűjtőivet hozzám is kegyesen eljuttatni.

Kitünő tisztelettel *Sándor Edéné.*»

Midőn a levelet ime itt a nyilvánosságnak átadjuk, ajánljuk azt a Magyar Gazdasszonyok Egyesülete és a M. és M. N. Köre szíves figyelmébe. Ha ők szervezik a gyűjtést, annak kétségtelenül sikere lesz. Ha a mozgalom megindult, a «Nemzeti Nőnevelés» örömmel áll annak munkásai közé.

*

Apponyi Albert gróf rendelete a tankötelesek erkölcsi nevelése tárgyában. Apponyi Albert gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter folyó évi 78,395. szám alatt körrendeletet intézett az összes tanfelügyelőkhöz az ifjuság erkölcsi nevelése érdekében. A rendelet utal arra, hogy a népoktatási intézetek tanulóinak erkölcsi érzületében, gondolkozásmódjában és kedvtelésükben kóros elfajulás tünetei észlelhetők. A baj elsősorban a társadalom legalsóbb és legszegényebb rétegeinek gyermekeinél mutatkozik. A népiskola volna elsősorban hathatós tényező arra, hogy e baj terjedésének gát vettessék azáltal, hogy az iskola a gyermekek erkölcsi érzületének fejlesztésére, azaz nevelő munkára törekednék. Kétségtelennek tartja a miniszter, hogy az elemi iskolák tanítói, amennyiben hivatásukat helyesen képesek felfogni, a hitoktatást teljesítő lelkészekkel karöltve az iskolában nagy mértékben előmozdíthatják a tanköteles korban lévő gyermekek erkölcsi színvonalának emelését, még pedig azáltal, ha a tankötelesek magaviseletét az iskolán kívül is igyekeznek figyelemmel kisérni és ha a szülőket igyekeznek befolyásolni oly irányban, hogy maguk is jó példával járjanak elől és gyermekeiket erkölcsös módon neveljék. De hathatnak a tanítók az iskola falain belül is közvetlenül a gyermekekre, ha megragadják a kinálkozó alkalmat arra, hogy a gyermek lelkében szunnyadó nemesebb ösztönöket életre keltsék. A miniszter mindezek után felhívja a tanfelügyelőket, hogy adandó alkalmakkor és amennyiben a tanfelügyelő annak szükségét látja, utasítsa a tanítókat, tanítónőket és óvónőket, hogy ha a gyermekeknél bizonyos erkölcsi fogyatkozást tapasztalnak, igyekezznek szeretetteljes módon a lelkükre beszélni és őket az erkölcstelen magaviselet követésétől visszatartani. Amennyiben eljárásuknak eredménye nem volna, kérjék ki a hitoktató lelkész közbenjárását. Buzdítsák,

set kötelezzék a tanítók a gyermeket a templombajárásra és e tekintőtben maguk is járjanak elől jó példával. A tanítók hassanak oda, hogy a gyermekek rendesen felöltözve járjanak az iskolába. A tanítók akadályozzák meg, hogy a tankötelesek közt erkölcsmételyező ponyvairodalmi termékek forogjanak kézen. A tanfelügyelő iskolalátogatásai alkalmával köteles a tanítókat és tanítónőket szigorúan ellenőrizni, hogy az ilyképp vázolt népnevelő kötelességeiket teljesítik-e. Végül intézkedik a rendelet arra nézve, hogy *amely iskolánál ez keresztülvihető, a fiúk a lányoktól elkülönítve taníttussanak.* A miniszter e rendeletet az összes egyházi főhatóságoknak is megküldötte, azon kéréssel, hogy a rende kezésük alatt álló felekezeti iskolák tanítóit és tanítónőit, valamint a hitoktató lelkészeket is utasítsák, hogy a tankötelés gyermekek erkölcsi nevelése érdekében fokozatos buzgóságot tanusítsanak.

*

Molnár Viktor államtitkár üdvözlése. Országos Középiskolai Tanáregyesület Selmeczbányán legutóbb tartott közgyűlése Molnár Viktor államtitkárt egyhangúlag dísztagjává választotta, Az erről szóló díszoklevelet nagyobb küldöttség nyujtotta át az államtitkárnak. A küldöttséget Négyessy László dr. egyetemi tanár vezette, tagjai voltak pedig: Badics Ferenc, Barna Mihály és Cherven Flóris főigazgatók, Szekeres Kálmán, Hahóthy Sándor, Szölgyémy Ferenc, Révy Ferenc, L. Kasztner Janka, Gombocz Mihály, Bartos József és Kiss Gábor iskolaigazgatók, Székely István főtitkár, Rados Ignác pénztáros és az egyesületnek számos tagja. A küldöttség nevében Négyessy László hosszabb beszédben üdvözölte az államtitkárt. Molnár Viktor államtitkár meleg szavakkal köszönte meg a szíves üdvözlést. Jól esik nekem — úgymond — az elismerés és csakis az az elismerés esik jól, amelyet a pályatársak nyujtanak, akik legjobban tudják, hogy mit jelent az: a kultura érdekében mnnkálkodni. Mindenkor arra törekedtem, hogy azok, akik hivatalosan alattam állanak, meg legyenek velem elégedve. Ezért mindig annyit dolgoztam, amennyi csak csekély erőmtől kitellett. Elismerésüket látom munkám iránt abban, hogy a Tanáregyesület dísztagjává választottak. A megválasztás valóban megörvendeztet, mert ez az a legnagyobb elismerés. amelyet kivivnom sikerült. Mindenki annyit ér, amennyit a magyar kulturának szolgál. Mennél inkább törekedünk arra, hogy a kulturát széles körökben terjesszük, annál kevésbé lesznek disszonáns hangok a társadalomban és a politika terén. Mennél műveltebb valamely nemzet, annál virágzóbbak a közviszonyok. Ha különbséget akarnának tenni a közpályán működő férfiak között, elsősorban a tanároknék nyujtanám az elismerés babérát, Az ő munkájukat eléggé megbecsülni nem tudjuk és nem is fogjuk tudni. Ezután ismételten megköszönte a megválasztását.

*

A polgári iskolai tanítónők mozgalma. Schmidt Gizella fővi. polgári iskolai tanítónő kezdésére a fővárosi polg. isk. tanítónők mozgalmat indítottak igazgatókká leendő előléptetésök tárgyában.

Memorandumot is nyujtottak be a főváros tanácsához ez ügyben. Hisszük és óhajtjuk e mozgalom sikerét. Elvi akadályai a tanítónők kérésének alig lehet, hisz a magyar tanítónők az utóbbi 40 év alatt sokszorosan beigazolták, hogy iskolák vezetésére is alkalmasak. A tanítónőképzőknél, a polgári iskoláknál, sőt a felsőbb leányiskoláknál is sok tanítónő működik országszerte felettes hatóságuknnk a nagy közönségnek s az általuk vezetett intézetek testületeinek teljes megelégedésére. Sőt többeket királyi kitüntetés is ért feladatuk kitünő teljesítése miatt. Hogy a főváros eddig e méltányos kivánságot mellőzte, annak csak gyakorlati és kormányzati okai lehetnek. A fővárosi polgári leányiskolák szervezése idején nem volt még elég képzett polgári iskolai tanítónő. Aki a polgári iskolai oklevelet hirtelenjében — magántanulással — megszerezte is, fiatal volt, pályája kezdetén állott; nem lehetett a kezdet nehézségeivel küzdő iskolák vezetését rájuk bízni. Ma már ez mind másként van. A fővárosnak sok derék hosszú tanítónői pályáján igaz érdemeket szerzett tanítónője van, ma már lehetséges — és méltányos — hogy a legérdemesebbeket kitüntető bizalommal igazgatókká léptessék elő. A főváros eme nagylelkű elhatározása a polgári leányiskoláknak kétségtelenül javára fog válni, mert az iskolák a tanítónőkben lelkes tanítványaikat megértő ügybuzgó és ambicióval dolgozó igazgatónőket fognak nyerni.

*

A M. D. E. ülései. A M. D. E. november havi választmányi ülésén örömmel vették tudomásul, hogy az állami jótékonysági sorsjáték jövedelméből király Ő felsége 12,000 koronát juttatott az egyesületnek. Nyomban elhatározták, hogy az összeg kamataiból betegápolónői állást rendszeresitenek az Otthonban, hogy annak öreg, beteges tagjai megfelelő ápolásban részesülhessenek. Az egyesületnek azonban nagy tevékenységet kell kifejtenie, hogy a hozzá segélyért forduló szegény munkaképtelen tanítónőket elutasítani ne legyen kénytelen. Ezért kérve-kéri tagjait, hogy a nagyobb mértékű segélyezést tagok gyűjtésével lehetővé tenni szíveskedjenek. *A tanítónői szakosztály* legutóbbi ülését Mikszáth Kálmán ünneplésére szentelte, a mikor is Palágyi Lajos méltatta Mikszáth műveit. Az igazgatósági ülésen az új tagok felvételét és folyó ügyeket intéztek el.

*

Nőképviselő az iskolaszékben. A nagyváradi községi tanítók testülete még az elmult évben nőképviselőt választott az iskolaszékbe. A választást a kir. tanfelügyelő megsemmisítette, de egyúttal kérdést intézett a miniszterhez: küldhető-e tanítótestület képviselőül nő az iskolaszékbe. A miniszter a nők javára döntött s kimondotta az elvi jelentőségű döntést, hogy a nők éppen úgy képviselhetik a testületet, mint a férfiak, hiszen az új tanító-törvényeknek is egészen ez az intenciója, amelyek sem fizetés, sem nyugdíj-igény szempontjából nem tesznek semminemű különbséget férfi- és nőtanító közt.

N. N. L.

*

Az első leánygimnázium Törökországban. Az első leánygimnáziumot Török földön Fundukü-ben, egy Konstantinápoly közelében fekvő kis mezővárosban fogják fölállítani. A török kormány már ki is jelölte a gimnázium helyét s megtett minden intézkedést, hogy az építkezést mentül előbb megkezdhessék. Jellemző a német befolyás erejére, hogy az új intézet megalapításánál a németországi leányiskolákat és tanterveiket fogják mintául venni s kezdetben a tanerőket is onnan fogják toborozni. A török nők eddigi alárendelt állapotában az új kezdeményezés nagy változást jelent s ennek a változásnak köszönhető, mely politikai téren is bekövetkezett. Az izlam női követői között azonban sok ellensége is támadt a nőnevelés terén tervezett reformnak és sokan közülük a próféta ellen elkövetett bűnnek minősítik az új gimnáziumba való belépést. De mindez nem használ, mert a jelentkező török nők száma oly rohamosan növekedik, hogy nemsokára minden helyet betöltenek. A 13—14 éves török leányok, akik a Keleten ebben a korban rendesen férjhez szoktak menni, szivesen vállalkoznak, hogy a szabadságnak és műveltségnek előttük eddig ismeretlen hajlékát látogassák. *(Magyar Középiskola.)*

*

Halálozás. Özvegy *Adler Antalné*, született *Bancalari Hedviget* december 7-én temették Budapesten. Az elhunyt uriasszony, akit a jótékonyság terén kifejtett tevékenységéről országszerte ismertek, osztrák születésű volt, de utóbb teljesen magyarrá lett. Jótékony működésének első tere a pesti Bölcsöde Egyesület volt, mely 1866-ban igazgató-választmányi tagjává választotta Adlernét, aki 1870-ben élénk részt vett a megboldogult Károlyi Kornis Klarisz grófnő oldalán a munkában s mindkét egyesület ügyeit egész haláláig szivén viselte. Hasonló buzgalmat fejtett ki a Magyar Gazdasszonyok Országos Egyesülete, a Vörös Kereszt Egyesület, a Nőképző Egyesület, a Szeretetház, a Kisdedóvó, a Jósziv Egyesület, a Szamaritanus Egyesület, a pesti első gyermekkórház, a pesi Jótékony Nőegyesületnél és egyebütt. 1376-ban, a fővárosi árvíz idejében, a hatóság fölkérésére a Lipótvárosban népkonyhát szervezett, ahol négy hónapon át az ő személyes vezetése alatt naponta 1200—1500 szűkölködő kapott ebédet. 1889-ben a szegedi nagy árvíz alkalmával irgalmas testvérekkel lesietett a rombadőlt városba s ott népkonyhát, bölcsödét és kórházat szervezett s heteken át vezette ezek működését. Ez érdemeiért tüntette ki a király a koronás arany érdemkereszttel, később pedig a II. osztályú Erzsébetrenddel.

IRODALOM.

Dr. Bánóczy József és dr. Weszely Ödön. A MAGYAR NEMZETI IRODALOM ÁTTEKINTÉSE. Tanító- és tanítónőképző intézetek számára. 1900. Lampel R. (Wodianer F. és fiai). 304 lap. Ára 4 korona 50 f.

Azok a tankönyvek, melyeknek szerzői nem csak szakemberek és pedagogusok, hanem a szó igazi értelmében íróművészek is, messze kimagaslanak a többi tankönyvek sorából. Az ilyenek nem csak az iskolai oktatásnak becses segédeszközei, hanem a művelt közönség igényeit is kielégítő kedves olvasmányok. Az előttünk fekvő tankönyv ilyen természetű. Két kitünő író, szakember és pedagogus fogott kezet, hogy az irodalomtörténet tanítására a tanító- és tanítónőképzők számára segédkönyvet készítsenek. A szakember tudásával és a pedagogus megfontoltságával válogatták össze és osztották be az anyagot s kitünő és eredeti módszerrel dolgozták azt fel. Irói kvalitásuk javára tudható be, hogy a kitünően megszerkesztett tankönyvben kiváló rövid irodalmi tájékozást talál a nagy közönség is. Könyvük a középkort, melynek irodalmi emlékei úgyis csak a nyelvtörténet szempontjából értékesek, mellőzi s az irodalomtörténeti anyag tárgyalását a XV. századon kezdi s a továbbiakban is ragaszkodik az irodalomtörténeti anyaghoz, egyéb mellékterületeket csak annyiban érint, a mennyiben az irodalmi jelenségek megértéséhez szükséges. A beosztásban is igen helyes eljárás az, hogy az irodalomtörténet fordulópontjait nem kötik a politikai történet fordulóihoz, mert ezek a valóság szerint többnyire nem is vágnak egybe. Az irodalomtörténeti részhez csatolt olvasmányok is igen szerencsésen vannak megválogatva: nem anthologiát adnak, a milyen úgyis van minden iskolai olvasókönyvben, hanem illusztrálják és kibővitik az irodalomtörténeti tudnivalókat, szemléltető példáit adva egyes irodalomtörténeti jelenségeknek, kitünő bővebb elemzését egyes főbb íróknak.

Mikor ezt a jeles könyvet melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe, abban a hitben tesszük azt, hogy olvasóközönségünk ép oly igaz érdeklődéssel és gyönyörködéssel fogja azt olvasni, mint e sorok írója *a.—a.*

*

Vadász Norbert, csorna-premontrei kanonok. DUKAI TAKÁCH JUDIT ÉLETE ÉS MÜVEI. Budapest, Franklin-Társulat. 224 lap. Ára 3 korona.

Nemes, kegyeletes munkát végzett Vadász Norbert, midőn a 19-ik század első felében élt e korban úgyszólván egyetlen magyar

költőnőnknek *Malvinának* emlékét és műveit a feledéstől megőrizni óhajtván, mindenképen becses és érdekes művét megírta, s a Franklin-Társulattal együtt hálára kötelezte a magyar női közönséget, hogy a már-már elfeledett magyar költőnő műveit kiadta. Takách Judit nem volt nagy költőnő, kifejlődésére hiányoztak a megfelelő feltételek, de melegen érző szive olyan hangulatos, ha nem is mindig formás költeményekben jelentkezett, melyek ma is meghatottságot fakasztanak az olvasó lelkében. Minket, asszonyokat az ő nemes női egyénisége érdekelhet elsősorban, s bizony ma is sok nemes tanulságot szolgáltathat élete példája. Az ünnepelt, istenített költőnő szerény, derék magyar asszony, kit a lelkében lobogó költői láng az ő asszonyi hivatásának tudatára emel, s kötelességeinek teljesítésére csak mindinkább és mindjobban képesít. Mikor' híres költőtársai keresik fel, hogy a bűbájos fülemilével megismerkedjenek, s vele költői versenyt tartsanak: Malvina előbb a magafőzte jó eledelekkel táplálja őket s csak azután élvezi a lelki felemelkedést, melyet benne a költőkkel való társalkodás ébreszt. Érdekes dolog, hogy bár nyomtatásban igen kevés jelent meg költeményeiből, költői híre már fiatal leánykorában országszerte elterjedt. Költő barátai kéziratban küldözgették egymásnak a nőies meleg hangú verseket, melyekkel ép úgy mint vonzó, gyöngéd egyéniségével biztosította a legjobbak tiszteletét, becsülését. Kazinczy, Kisfaludy, Berzsenyi és mások biztatták, bátorították az írásra. Kedvesen irja le Vadász Norbert, hogy mint vett részt a költőnő Festetits György gróf meghívására a híres keszthelyi helikoni ünnepeken s mint ültettek neki, mint költőnek, emlékfát az egyik ilyen ünnepen. Dukai Takách Judit művei eddig az Akadémia kézirattárában kiadatlanul hevertek, csupán az irodalomtörténeti kézikönyvek közöltek mutatványul egy-egy költeményt. Onnan ismerte a magyar közönség eddig *Malvinát*. Most már Vadász Norbert kitünő kis könyve nyomán nem csak megismerjük, meg is szeretjük őt, mert az iró melegen de elfogulatlanul az igazsághoz hiven mutatja be és méltatja Dukai Takách Juditot. Mikor ezúttal olvasóink figyelmét egy érdekes és vonzó olvasmányra felhívjuk, a magunk részéről megköszönjük Vadász Norbert úrnak, hogy ez érdekes nőalakot kegyeletes szívvel felelevenítette és műveit mindnyájunkra nézve hozzáférhetőkké tette. *S. I.*

*

Lagerlöf Zelma. AZ ANTIKRISZTUS CSODAI. Fordította *Pogány Kázmér*. Budapest, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) kiadása. Két kötet. Ára 6 kor.

A Nobel díj egyik nyertese ez idén asszony volt, egy kitünő írónő, kinek híre régen túlszárnyalta hazája bérces határait. Lagerlöf Zelma, a kitünő meseírónő ez az asszony, aki bűbájos elbeszéléseivel megnyerte a sziveket s csodálatra fakasztotta az elméket, aki a Nobel-díj ünneplése alkalmával is szép mese keretében szerényen hona nagy íróira hárította a nagy érdemet, hazája nyelvészeire, a népre magára, melynek ajkán gazdag mesekincs él, amelyek őt regélni s a kimüvelt gazdag nyelvet az elbeszélés céljaira használni megtanították. Azokat illeti az elismerés, ő még a kitüntető Nobel-díjért is azoknak adósa, azoknak lekötelezettje. A magyar olvasóközönség egy-két a lapokban,

folyóiratokban megjelent elbeszélését ismeri csupán Lagerlöf Zelmának. Kitünő gondolat volt azért a Lampel cégtől, hogy épen most, mikor a Nobel-díj neki itélése alkalmából mindenki a kitünő írónő felé fordult érdeklődésével: lefordíttatta és Pogány Kázmér jeles fordításában kiadta Lagerlöf Zelma egy kitünő regényét az «Antikrisztus csodáit.» A közviszonyoknak a magánember életére való hatását s azzal való összeszövődését mesteri módon rajzolja e művében az írónő, s a társadalomban folyó harcot magas szempontból nézve állítja az olvasó elé. A nép vallásos érzésének rajza, s a létért való küzdelem kínszenvedései, finoman megrajzolt alakok és érdekes cselekmény mindenkire nézve vonzó olvasmánnyá teszik a regényt, melyre az érdeklődést ezúttal felhívjuk.

*

Szociális levelek. *Gaal* Mózesnek, a kitünő ifjúsági írónak legújabb munkája mely e címen a Népnevelők könyvtára című, dr. *Weszely* Ödön által szerkesztett vállalatban jelent meg, a mai életnek egyik legfontosabb és legelevenebb problémáját taglalja a finom lelkű író, elméletileg és gyakorlatilag egyformán képezett pædagogus és melegszívű emberbarát tollával. Arról szól, hogy mi szerepe lehet a tanítónak a nép szociális gondozásában; egy néptanitóhoz intézett levelek formájában fejti ki, hogy járulhat hozzá a tanító a mai szociális viszonyok enyhítéséhez tanítványai, tanítványainak szülei s a társadalmi munkásság útján, hogy küzdhet az alkoholizmus ellen, hogy hathat az erkölcsök szelidítésére, hogy mozdíthatja elő a nép jólétét. A könyv második része általában a tanult embernek a néppel való jóindulatú és hasznos érintkezésére ad jó tanácsokat. Mindinkább arra kell ébrednünk, hogy a magyar tanult osztályt a nép gondozása dolgában súlyos mulasztások terhelik, — ebben a tekintetben *Gaal* Mózes fejtegetéseiből okulhat minden falun lakó művelt ember. A valóban nemes célzatú és magvasan, szép, magyaros stilusban kidolgozott könyvet a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) cég adta ki; ára 1 korona.

Beküldött könyvek.

Benedek Elek Kis Könyvtára, legjelentékenyebb sorozatos ifjúsági kiadványunk, mely egyes köteteivel igen olcsó áron, tetszetős kiállításban ad kiváló olvasmányokat az ifjúság kezébe, legújabban ismét számos kötetkével gyarapodott. Valamennyi egy s más szempontból az ifjúsági irodalom javához tartozik. *Havas* István *A beszélő csipke* címen mond el tíz kedves ifjúsági elbeszélést (112. kötet), *Móricz* Zsigmond a hamarosan nagy hírnévre jutott elbeszélő, *A sasfia, meg a sasfióka* címmel ad néhány a magyar történetből vett hátterű történetet, bájos előadásban, igazán a gyermek lelkéhez szólva (113. kötet). Szintén a történeti multba megy tárgyakért *Sárándy* István s néhány érdekes történetet hoz belőle *Régmult idők* című kötetében (114. kötet). *Lampérth* Géza a Rákóczi-kor szellemét eleveníti fel *Rákóczi lobogója* című kötetében, hazafias szellemű, lelkes

s a történeti valóságon alapuló elbeszéléseivel (115—116. kötet). *Krúdy* Gyula egy tiszai utazást mond el érdekes történet keretében, amelyből szinte észrevétlenül ismeri meg a gyermek a Tiszát s a partjain folyó életet; könyvecskéjének címe: *Utazás a Tiszán* (117—118. kötet.) *Dánielné Lengyel* Laura Mária Terézia korába vezet *Az új élet* című elbeszélésével. E felsorolásból is látható, hogy *Benedek Elek Kis Könyvtárának* a legjobb írók a munkatársai s ifjúsági műveik legjavával szerepelnek benne. A kötetkéket csinos szines kötésben, nagyobb részben jeles magyar művészek képeivel illusztrálva a *Lampel R.* könyvkiadó cég adja ki. Ára egy-egy kötetnek 60 fillér, kettős kötetnek ára 1 korona 20 fillér.

*

Az Olcsó Könyvtár legújabb sorozata négy különböző irányú jeles munkával gyarapítja irodalmunkat. *Feuillet Oktáv* kitünő regénye, *Szibill története Concha* Győző fordításában második kiadását éri. (Ára 2 korona.) *Szászy* István egy verses füzetben fordításokat közöl *szerb költőkről*. Szép kis anthologia ez, benne van a szerb költészet majd minden jelentékenyebb képviselője jellemző műveivel, hű, gondos és költői fordításban. A fordító minden költő elé megírja rövidre fogott életrajzát is, úgy, hogy a kötet hű fogalmat ad a szerb költészet fejlődéséről és mai állásáról. (Ára 1 korona.) Egy másik füzet *Concha* Győzőnek az Akadémia egyik ünnepi közülésén *Pulszky Ferencről* tartott előadását közli; mély gondolatokkal tele jellemkép az, mely elevenen állítja elénk szellemi életünk e vezérlő alakját. (Ára 60 fillér.) *Szász* Béla *Heine dalaiból* ad egy füzetre való szép műfordítást, a *Buch der Lieder* legszebb darabjaiból összeállítva. (Ára 40 fillér.) Az *Olcsó Könyvtárt*, a *Franklin-Társulat* adja ki; egy-egy szám ára 20 fill.

A Magyar Könyvtár füzetei.

«Walter Schnaffs kalandja.» Ezt a címet viseli egy új Maupassant-füzet, mely most jelent meg a «Magyar Könyvtár» decemberi sorozatában. A gyönyörű elbeszélések itt gondos és teljes fordításban (Zoltán Vilmosében) kerülnek a közönség elé. — A füzet 30 fillérért kapható minden könyvkereskedésben. **Két irói arckép.** A «Magyar Könyvtár»-nak nemrég megindított, «Irói arcképek» című sorozatában most második füzetül *Beöthy Zsolt* két munkája jelenik meg, melyek mindegyike emlékbeszédképen mondotta el a Kisfaludy-Társaságban. Az egyik *Szász Károly* sokoldalú írói tevékenységét rajzolja, a másik *Kovács Pálnak* van szentelve. A füzet ára 30 fillér. **«Ügyetlen udvarló.»** Irta *Berczik Árpád*. 30 fillérért kapható minden könyvkereskedésben, ahol egyúttal a «M. K.» eddig megjelent összes számainak jegyzékét is ingyen osztogatják. **Uj erdélyi naptár.** Szerkesztik *Makoldyné* és *Rupcsayné*. Brassó. Ara 65 fillér. Az új erdélyi naptár 1910-ben már harmadszor jelenik meg! Ezen igen jól szerkesztett az «Almanach»-hoz hasonló és Raidl Sándor tanár által rajzolt szép szines borítékkal ékesített évkönyv, évről-évre, több-több kedvelőt szerzett magának. Kapható minden jobb könyvkereskedésben, vagy Zeidner H. kiadóhivatalából, Brassó. (65 fill. előfizetés mellett.)